

SOSIAALITYÖNTEKIJÄ MONIAMMATILLISESSA VÄKIVALTATYÖSSÄ

ANU LEANDER
Tampereen yliopisto
Porin yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2016

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

LEANDER, ANU: Sosiaalityöntekijä moniammatillisessa väkivaltatyössä
Pro gradu -tutkielma, 70 s., 3 liites.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Riikka Korkiamäki
Tammikuu 2016

Tutkielmassa tarkastellaan sosiaalityön asemaa moniammatillisessa väkivaltatyössä Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen kontekstissa. Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen alkuperäisenä tavoitteena on ollut vähentää ja ehkäistä lapsiin kohdistuvaa perheväkivaltaa ja lievittää niistä aiheutuvia haittoja viranomaisten välisen yhteistyöverkoston avulla. Tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena on sosiaalityöntekijän eri positiot moniammatillisessa väkivaltatyössä sosiaalityöntekijän omasta näkökulmasta sekä muiden viranomaisten näkökulmasta.

Tutkielman aineistona on Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa vuonna 2010 kerätty haastatteluaineisto, joka käsittää 14 eri viranomaisen teemahaastattelut sekä hankkeen ohjausryhmän ryhmähaastattelun keväältä 2013. Lisäksi tutkijan tiivis mukana olo hankkeessa on tuonut mukaan niin sanottua hiljaista tietoa, jota ei voida pitää täysin erillään tästä tutkielmasta.

Tuloksia on analysoitu aineistolähtöisen teemoittelun kautta sisällönanalyysillä, joka on saanut vaikutteita myös diskurssianalyttisestä kielentutkimuksesta. Analyysin perusteella tavoitteena on selvittää, minkälaisia erilaisia rooleja sosiaalityöntekijällä on moniammatillisessa viranomaistyössä, sekä sitä, miten nämä roolit eri viranomaisten puheessa rakentuvat ja miten ne tuottavat ja uusintavat sosiaalityön asemaa moniammatillisessa väkivaltatyössä.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että sosiaalityön positio ja sosiaalityöntekijän roolit näyttäytyvät osin erilaiselta sosiaalityöntekijän itsensä kuin muiden viranomaisten silmissä. Sosiaalityöntekijä rakentaa itsestään kuvaa tasavertaisena yhteistyökumppanina. Sosiaalityöntekijä on se viranomainen, jonka rooliin kuuluu ottaa puheeksi vaikeatkin asiat. Sosiaalityöntekijä kokee olevansa myös väkivallan määrittelijän asemassa ja asettaa itsensä poliisin ja asiakkaan välille. Tähän positioon liittyy läheisesti se, että sosiaalityöntekijät määrittelevät itseään myös suhteessa asiakkaisiin, ja heidän puheestaan nousee selkeästi esille auttajan rooli. Muiden viranomaisten puheessa sosiaalityöntekijälle rakentuu puolestaan rooli lastensuojelun sosiaalityöntekijästä, jonka asiantuntemukseen kuuluu lasten elämän kokonaiskuvan tunteminen. Sosiaalityöntekijöiden rooliksi määritty kuva ensisijaisesta toimijasta ja tärkeästä yhteistyökumppanista. Sosiaalityölle rakentunut asema kertoo sosiaalityöntekijöille asetetuista odotuksista, joita sosiaalityöntekijät haluaisivat jakaa muiden kanssa tuodessaan esiin tasavertaisuuden ja vastuunoton merkityksen

Avainsanat: Sosiaalityö, viranomaisverkostot, moniammatillinen yhteistyö, lapsiin kohdistuva perheväkivalta, väkivaltatyö, asema, rooli, asiantuntijuus

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

ANU LEANDER: Social worker in multiprofessional violence work
Master's Thesis, 70 pages, appendix 3 pages
Social work
Supervisor: Riikka Korkiamäki
January 2016

The aim of the thesis is to study the position of social work in multiprofessional violence work in the context of Lasta lyömätön Satakunta -project. The original aim of Lasta lyömätön Satakunta -project has been to reduce and prevent family violence against children and to alleviate the detriments with the help of cooperation between authorities. The interests in this study are the positions of social worker from the social workers own point of view and from the point of view of other authorities.

The Empiric material consist of fourteen authoritative interviews which have been conducted in Lasta lyömätön Satakunta -project the year 2010 and a group interview of the steering group in the spring 2013. Futhermore, the researcher's close presence in the project has entailed so called tacit knowledge which could not segregate completely from this study.

The empiric material has been analyzed by themes with content analysis. The linguistics discourse analyze has also influenced the analysis. Based on the analysis, the aim is to find out what kind of roles the social worker has in multiprofessional authoritative work. The aim is also to find out how these roles are constructed and how they renew social worker's position in the speech of authorities.

Based on the results, the position of social work and the roles of social workers seem different from the point of view of social workers themselves than from the point of view of other authorities. Social workers build a picture of themselves as an equal partner in cooperation. The social worker is the authority whose role is to broach the difficult issues. Social workers experiences also to be definers of violence and positions themselves between police and clients. This position is closely connected social workers idea that they define themselves also in relation to clients, and the role of helper clearly comes up. The other authorities, instead, build a picture of child welfare social worker whose expertise is to know the overall picture of children's lives. Social workers are the primary actors and important partners in cooperation. The position of social work demonstrates the expectations which have been set to social work and which social workers like to share with other authorities when they bring out the meaning of equality and responsibility.

Key words: Social work, authoritative networks, multiprofessional co-operation, family violence against children, violence work, position, role, expertise

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Moniammatilliset väkivaltatyön verkostot tutkimuksen kohteena	1
1.2 Tutkijan rooli.....	2
1.3 Lasta lyömätön Satakunta -hanke	3
1.4 Sosiaalityö moniammatillisissa verkostoissa tutkimuskohteena.....	5
2 SOSIAALITYÖN ASiantuntijuus väkivaltatyössä	7
2.1 Lapsiin kohdistuva perheväkivalta	7
2.2 Väkivaltatyö	9
2.3 Perheväkivaltatoimijoiden verkosto Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa.....	10
2.4 Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus.....	11
2.5 Sosiaalityöntekijä asiantuntijana väkivaltatyössä	15
3 VERKOSTOTYÖ JA MONIAMMATILLISUUS.....	17
3.1 Verkostot	17
3.2 Moniammatillinen verkostotyö.....	18
3.3 Moniammatillinen verkostotyö lapsiin kohdistuvassa perheväkivallassa.....	22
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
4.1 Tutkimustehtävä.....	25
4.2 Aineistot.....	25
4.3 Aineiston teemoittelu ja sisällönanalyysi	30
4.5 Vaikutteita diskurssianalyttisestä perinteestä.....	32

5 SOSIAALITYÖN POSITIO SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN NÄKÖKULMASTA	35
5.1 Tasavertaisen ja vastuullisen yhteistyökumppanin positio	35
5.2 Rohkean puheeksi ottajan positio	38
5.3 Väkivallan määrittelijän ja tunnistajan positio.....	40
5.4 Sosiaalisen auttajan positio	42
6 SOSIAALITYÖN POSITIO MUIDEN VIRANOMAISTEN NÄKÖKULMASTA.....	45
6.1 Lastensuojelu viimesijaisen puuttumisen positiona.....	45
6.2 Tärkeän, mutta haastavan yhteistyökumppanin positio.....	46
6.3 Ensisijaisen ja vastuullisen toimijan positio.....	49
6.4 Sosiaalisen asiantuntijan positio	51
7 YHDESSÄ MÄÄRITELTY SOSIAALITYÖN POSITIO VÄKIVALTATYÖSSÄ.....	53
8 LOPUKSI	57
8.1 Sosiaalityön moninaiset positiot	57
8.2 Tulosten hyödyntäminen	62
8.3 Jatkotutkimusehdotuksia	63
8.4 Oman työn arviointi	64
Kirjallisuus.....	66

TAULUKOT

Taulukko 1

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallanmuodot.....	8
--	---

LIITTEET

Liite 1

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen viranomaishaastattelujen haastatteluteemat kevät 2010.....	71
---	----

Liite 2

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen ohjausryhmän ryhmähaastattelun teemoja.....	73
--	----

1 JOHDANTO

1.1 Moniammatilliset väkivaltatyön verkostot tutkimuksen kohteena

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen sosiaalityön asemaa moniammatillisissa verkostoissa väkivaltatyön kontekstissa. Tutkimukseni on toteutettu Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa, joka pyrkii työllään vähentämään lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa perheväkivaltaa ja siitä aiheutuvia haittoja, kehittämään väkivaltatyön toimintatapoja sekä edistämään moniammatillisen työotteen kehittämistä ja eri viranomaisten välistä verkostotyötä.

Lapsiin kohdistuva perheväkivalta tutkimuskohteena on tärkeä, sillä läheisissä ihmissuhteissa koettu väkivalta on traumatisoiva ja syrjäyttävä, joskus pitkäänkin jatkunut tapahtumaketju (Ronkainen 2008, 388). Lapsiin kohdistuva väkivalta on maailmanlaajuinen ongelma, joka ilmenee eri muodoissa ja se on juurtunut syvälle kulttuuriin, taloudellisiin ja sosiaalisiin käytäntöihin (Krug & Dahlberg & Mercy & Zwi & Lozano 2002, 77).

Myös moniammatillisten väkivaltaverkostojen tutkimus on tärkeää. Verkostotyön käyttö perheväkivallan hoidossa on vielä uutta ja kokeilevaa ja verkostojen avulla voidaan löytää räätälöityjä ratkaisuja ongelmatilanteisiin. Verkostotyön kokemukset on pääosin saatu lastensuojelun kentältä ja tulokset ovat olleet rohkaisevia. (Mehtola 2006, 103.) Lääketieteellisinä pidettyjen ongelmien, kuten väkivallan, ratkaiseminen edellyttää eri sektorien välistä yhteistyötä. Jokaisella sektorilla on tärkeä tehtävä ongelman ratkaisemisessa, ja yhteistyössä eri viranomaiset voivat saada aikaan merkittävää väkivallan vähenemistä. (Krug & Dahlberg & Mercy & Zwi & Lozano 2002, 20.)

Tutkimukselle on ollut myös selkeä alueellinen tilaus. Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa on katsottu, että eri viranomaisten osaamista lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa väkivallassa pitää parantaa. Hankkeen alussa tehdyn kyselyn mukaan lasten kokemaan väkivaltaan puuttumisesta ei ollut kentällä riittävää tieto-taitoa (Leander & Eskelinen 2014, 1). Lisäksi tarpeellisenä on nähty myös viranomaisten välisen yhteistyön lisääminen. Eri viranomaisilla on tärkeä rooli lasten pahoinpitelyjen tunnistamisessa,

selvittämisessä ja hoidossa, jolloin yhteistyö eri viranomaisten välillä lasten auttamiseksi on olennaista (Taskinen 2003, 29). Tutkimukseni tavoitteena onkin tuottaa tietoa siitä, minkälaista viranomaisten välinen yhteistyö on, kenen kanssa sitä tehdään ja mitä siinä voidaan parantaa. Tutkimuksen tavoitteena on olla myös hyödyksi kentän työntekijöille ja esimiehille erityisesti yhteistyön, moniammatillisen työskentelyn ja verkostotyön kehittämisessä.

Tutkimukseni aineistona on 14 viranomaisen teemahaastattelu ja yksi ryhmähaastattelu, jotka on kerätty Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa vuosina 2010–2013. Aineistoa analysoidaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, joka on saanut vaikutteita diskurssianalyttisestä kielentutkimuksesta. Analyysi kohdistuu sosiaalityöntekijän asemaan moniammatillisessa väkivaltatyössä sekä sosiaalityöntekijöiden itsensä että muiden viranomaistahojen määrittelemänä.

1.2 Tutkijan rooli

Oman roolini julkituominen tutkimusraporttini alussa on tärkeää, sillä se on väistämättä vaikuttanut tulkintoihini. Olen ollut aktiivisesti mukana Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa sen alkuaajoista lähtien. Alkuperäinen roolini oli tehdä hankkeesta evaluaatio eli arviointitutkimus yhdessä Ossi Eskelisen kanssa. Olemme kirjoittaneet hankkeesta arviointiraportin sekä arvioinnin jatkoraportin, jotka on yhdistetty yhteiseksi raportiksi Tampereen yliopiston Porin yksikön julkaisusarjaan vuonna 2014 (Leander & Eskelinen 2014). Vaikka nyt käsillä oleva pro gradu -tutkimus on eri asia kuin hankkeesta tehty arviointitutkimus, on niissä myös paljon samaa.

Omat kokemukseni ovat vaikuttaneet myös tutkimuksen tekemiseen ja aineiston analyysiin. Olen osallistunut Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa lukuisiin kokouksiin, koulutuksiin ja seminaareihin, jolloin se mitä olen nähnyt ja kuullut ei voi olla vaikuttamatta siihen, mistä raportissani kirjoitan. Tiivis mukana olo hankkeessa on tuonut minulle paljon tietoa, ja koen, että on myös tärkeää käyttää sitä tutkimuksessa hyväksi. Vaikka haastattelut toisivat paljon ja riittävästi tietoa tutkittavasta ilmiöstä, myös omat havaintoni ja kokemukseni kertovat erilaisia merkityksiä ja tunnelmia tutkittavasta aiheesta.

Arviointitutkimusten lisäksi syksyllä 2014 olen saanut valmiiksi sosiaalipolitiikan pro gradu -

tutkielmani, jossa ole käyttänyt samaa aineistoa kuin tässä tutkimuksessa (Leander 2014). Tuolloin aineistona oli kuitenkin myös toisen, Väkivallan vähentäminen Porissa väkivallan tiheimäkartoituksen ja yhteisöllisten toimien avulla -hankkeen, materiaalia. Lisäksi olen Lasta lyömätön Satakunta -hankkeesta sekä Väkivallan vähentämishankkeesta tehnyt sosiaalityön syventävien opintojen kehittämistyön raportin. Tutkimukseni kohteena oleva hanke on siis minulle erittäin tuttu.

Tätä tutkimusta kirjoittaessani en ole voinut välttyä siltä, että aikaisemmin kirjoittamissani tutkimuksissani ja raporteissani on paljon samaa kuin tässä tutkimuksessa. Olen käyttänyt kirjoittamiani raportteja tämän tutkimuksen lähteenä ja viitannut niihin. Lisäksi tutkimusraporttini sisältää paljon ”hiljaista tietoa” hankkeen parissa työskennellessäni omaksumaani tietoa. Tämän tutkimuksen näkökulma hankkeeseen on kuitenkin erilainen kuin aiemmin: sosiaalityön pro gradu -tutkielmassani kiinnostukseni kohdistuu sosiaalityön asemaan ja sosiaalityöntekijän rooleihin moniammatillisessa väkivaltatyössä.

1.3 Lasta lyömätön Satakunta -hanke

Lasta lyömätön Satakunta -hanke on Satakunnan poliisilaitoksen eli nykyisen Lounais-Suomen poliisilaitoksen hanke, joka sai rahoituksen oikeusministeriöltä. Hankkeen suunnittelu aloitettiin syksyllä 2009, ja virallisesti hanke on päättynyt vuonna 2010. Hanke on kuitenkin jatkunut projektiluontoisena vielä rahoituksen jälkeenkin ja jatkuu edelleen. Viime aikoina Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen toiminta on ollut erittäin vähäistä, mutta suunnitteilla on jälleen uusi seminaari. Hanketta ylläpitävät viranomaiset ovat sitä mieltä, että aiheen ylläpitäminen esillä vaatii aktiivista työtä, johon täytyy käyttää aikaa. Asiat saattavat unohtua ja helposti palataan vanhaan malliin, jossa yhteistyö vähenee ja asioiden tärkeys unohtuu. (Leander & Eskelinen 2014.)

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen tavoitteena on alusta asti ollut rakentaa koko Satakunnan alueelle verkostoitunut toimintamalli, jonka avulla pyritään ehkäisemään lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa perheväkivaltaa sekä lievittämään perheväkivallasta aiheutuvia haittoja. Hankkeessa on pyritty rakentamaan Satakunnan alueelle verkostoitunut toimintamalli lapsiin kohdistuvan perheväkivallan

ehkäisemiseksi sekä palveluketjun kehittämiseksi. Lisäksi tavoitteena on ollut kehittää tiedon tuottamista, kulkua ja koordinoitua yhteistyöverkoston välillä väkivallan ehkäisemistyössä. Verkostoituneen toimintamallin tärkein työkalu on internetsivusto, johon on koottu ohjeita ja tietoa eri viranomaisille. Internetmalli sisältää ohjeet kullekin viranomaistaholle erikseen sekä lisäksi ajantasaiset yhteystiedot ja niin sanotun materiaalipankin, jossa on muun muassa seminaareista kerättyä materiaalia. Lisäksi tavoitteena on ollut toteuttaa myös kaikille avoin sivusto lisäämään yleistä tietoutta lapsiin kohdistuvasta perheväkivallasta. (Leander & Eskelinen 2014, 1; Leander 2014, 7.)

Lasta lyömätön -hankkeesta on tehty oikeusministeriön rahoittama arviointitutkimus ”Yhteistyöverkosto lapsiin kohdistuvan perheväkivallan ehkäisytyössä” (Leander & Eskelinen 2011), jonka toteutuksessa olen myös itse ollut tiiviisti mukana. Arviointitutkimuksen tuotoksena on syntynyt hankkeen varsinaista toiminta-aikaa kuvaava arvioinnin loppuraportti, joka valmistui kesällä 2011. Tämän lisäksi syksyllä 2014 valmistui niin sanottu jatkoraportti, joka kuvaa hankkeen päättymisen jälkeistä toimintaa, sillä hanke on jatkunut vielä rahoituksen jälkeen. Nämä molemmat raportit on yhdistetty yhdeksi raportiksi ja painettu kansiin Tampereen yliopisto Porin yksikön laitossarjaan syksyllä 2014 (Leander & Eskelinen 2014).

Arvioinnin mukaan hanketta voidaan kokonaisuudessaan pitää tarpeellisenä ja viranomaisten välisestä verkottumisesta on ollut kentälle selkeää hyötyä. Seminaarit, koulutukset sekä Internetpohjainen malli ovat luoneet verkostoja ja tuoneet viranomaisille varmuutta ja rohkeutta puuttua lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan perheväkivaltaan. Hanke on ollut kokonaisuudessaan onnistunut, ja toimijoiden asiantuntijuus ja sitoutuminen hankkeeseen ovat olleet suuri voimavara, jota ilman hanke ei olisi onnistunut tavoitteissaan. Kehityskohteina puolestaan voidaan pitää hankkeen virallisen päättymisen jälkeen jatkumoiden suunnittelua, tiedottamista sekä Internetpohjaisen mallin päivittämistä. Ajantasainen Internetsivusto on sitä käyttäville viranomaisille merkki siitä, että asiaa pidetään edelleen siinä arvossa, että sille kannattaa antaa aikaa ja työpanosta. Lisäksi hankkeen toimijoita on hyvä muistuttaa siitä, että viranomaisten välistä verkottumista sekä lapsiin kohdistuvasta perheväkivallasta käytävää keskustelua tulee jatkaa ja aika ajoin nostaa esille, jotta hankkeen saavuttamaa levittämisen- ja juurruttamistyötä voidaan jatkaa. (Leander & Eskelinen 2011.) Kokonaisuutena hanke on kuitenkin ollut onnistunut keino yhteistyön lisäämiselle ja lapsiin kohdistuvan perheväkivaltatyön kehittämiseksi. Hankkeeseen osallistuneet viranomaiset ovat kuvailleet työtään onnistuneeksi ja antoisaksi.

Hankkeeseen sitoutuminen on ollut merkki siitä, että hanketyöhön on panostettu ja se on tuottanut toivottua tulosta.

Tässä tutkimuksessa Lasta lyömätön Satakunta -hanke ei ole tutkimuksen kohde vaan se konteksti, jossa aineisto on tuotettu. Tutkimukseni päähuomio kiinnittyy sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän asemaan moniammatillisessa väkivaltatyössä. Päähuomio kiinnittyy siihen, minkälaiseksi sosiaalityöntekijä kokee oman roolinsa väkivallan vähentämistyössä ja miten muut viranomaiset paikantavat sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän viranomaisverkostoissa. Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen ohjausryhmään ja työryhmään on kuulunut sosiaalityön ammattilaisia, ja hankkeen koulutustilaisuuksissa ja seminaareissa on ollut useita puheenvuoroja sosiaalityön näkökulmasta. Sosiaalityön näkökulma on yhteisissä keskusteluissa yhdistynyt muiden viranomaisten näkökulmiin ja yhdessä on pyritty muodostamaan kollektiivinen käsitys lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta perheväkivallasta ja siihen puuttumisesta. Tämä on ollut myös yhtenä edellytyksenä hankkeen onnistumiselle ja viranomaisten väliselle yhteistyölle.

1.4 Sosiaalityö moniammatillisissa verkostoissa tutkimuskohteena

Lähtöoletukseni on, että poliisin ohella sosiaalityöntekijää pidetään viranomaisena, jolle lapsiin kohdistuvaan perheväkivaltaan liittyvät asiat kuuluvat. Sosiaalityöntekijällä on suuri vastuu moniammatillisessa yhteistyössä. Tämän tutkimuksen avulla haluanakin selvittää sitä, minkälainen asema sosiaalityöntekijällä on sosiaalityöntekijän omasta näkökulmasta, mutta myös muiden viranomaisten näkökulmasta.

Korostan sosiaalityöntekijän aseman tutkimuksellista merkitystä '*sosiaalisen*' kautta. Sosiaaliselle ei ole olemassa yhtä ainutta määritelmää, ja pyrin ymmärtämään sosiaalisen mahdollisemman laaja-alaisena, ihmisen kaikkiin elämäntilanteisiin kuuluvana terminä. Tuula Helne (2003, 17-18) näkee sosiaalisen neljän eri ulottuvuuden kautta. Sosiaalinen voidaan ensinnäkin mieltää yhteiskunnalliseksi, jossa se tarkoittaa kaikkea sellaista, mikä koskee ihmisten elämää yhteiskunnassa. Toiseksi sosiaalinen on toimintaa, joka edistää yksilöiden ja yhteiskunnan etua. Sosiaalisen kolmas ulottuvuus tarkoittaa yhteiskunnan ongelmia, sosiaalisia ongelmia, jotka näyttäytyvät ihmisten elämässä. Neljänneksi

sosiaalinen on sosiaalihuollon piiriin kuuluvaa toimintaa. (Emt.)

Tutkimuksessani puhun lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta perheväkivallasta sosiaalisena ongelmana. Sosiaalista voidaan pitää sosiaalialan kannalta keskeisenä, sillä sosiaalityössä on alkuajoista lähtien pyritty tunnistamaan sosiaalisia uhkia ja ongelmia sekä niiden yhteyttä ihmisen arkeen (Honkakoski 1995, 15 ref. Vaininen 2011, 35). Satu Vainisen (2011, 39) mukaan sosiaalisen asiantuntijuus näyttäytyykin sosiaalityössä erityisesti sosiaalisena osaamisena, jossa sosiaalisen asiantuntijuus voisi olla erityinen asiantuntijuuden alue. Tällä asiantuntijuuden alueella sosiaalityöntekijät voivat erottautua muiden alojen osaajista tuomalla moniammatillisiin kokoonpanoihin sellaista näkökulmaa, jota muiden alojen toimijoilla ei oletettavasti niinkään ole. (Emt.) Tämä tuli esiin juuri Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen arviointitutkimuksessa, jossa toimijat olivat useista eri viranomaistahoista, ja hankkeessa on pyritty luomaan yhteistä tavoitetta eri alojen näkemysten kesken (Leander & Eskelinen 2014).

Tutkimusraportin luvuissa kaksi ja kolme olen määritellyt tutkimuksen keskeisiä käsitteitä kuten väkivaltatyö, sosiaalityöntekijän asiantuntijuus, verkostotyö ja moniammatillisuus. Luvussa neljä esittelen aineiston ja sekä tutkimuksessa käytetyt menetelmät. Luvut viisi, kuusi ja seitsemän ovat tuloslukuja, joissa esittelen haastatteluaineista löytyneet sosiaalityön positiot väkivaltatyössä. Luku kahdeksan sisältää johtopäätökset, jatkotutkimusehdotuksia sekä oman työn arvioinnin.

2 SOSIAALITYÖN ASIAANTUNTIJUUS VÄKIVALTATYÖSSÄ

2.1 Lapsiin kohdistuva perheväkivalta

Väkivalta on sosiaalinen ongelma, sillä väkivalta on rikoslaissa tuomittava teko, jolla pyritään hallitsemaan, alistamaan, tuottamaan kipua ja tuskaa, jopa kuolema toiselle. Väkivallan uhri on siis täysin väkivallan tekijän mielivallan armoilla. Väkivallan muotoja ja tyyppejä on useita. Niitä nimetään tekijän, uhrin tai tekotavan, ajan tai paikan mukaan. Väkivalta voi olla fyysistä, henkistä, seksuaalista, taloudellista tai hengellistä (mm. Huhtalo, Kuhanen & Pyykkö 2003, 9-10). Jeff Hearnin (1998, 15-16 ref. Piispa 2004, 39) mukaan väkivaltaan voidaan liittää neljä elementtiä. Ensiksi väkivalta on tai se sisältää väkivallan tekijän tai tekijöiden fyysistä tai muuta voimankäyttöä. Toiseksi väkivallalla on tarkoitus tuottaa toiselle vahinkoa. Kolmas elementti koskee sitä, mitä väkivallan kohteeksi joutunut kokee vahingolliseksi ja loukkaavaksi. Neljäntenä elementtinä väkivaltaa ovat ne teot ja toiminnot, jotka joku kolmas taho esimerkiksi oikeuslaitos tai poliisi määrittelee väkivallaksi. (Emt.)

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen lähtökohtana on lapsiin kohdistuva väkivalta sosiaalisena ongelmana. Hanke on ottanut kantaa väkivaltakysymyksiin ja halunnut edistää väkivallan vähentämistä, viranomaisten yhteistyötä ja osaamista kouluttamalla eri viranomaisia ja ottamalla puheeksi väkivalta-aiheet monitasoisina ja joka elämänalueille haarautuvina ongelmina. Hankkeen lisäksi siitä jo tehdyt tutkimukset toimivat merkittävänä yhteiskuntapoliittisina toimijoina, tiedon tuottajina ja vaikuttajina, jollaisina väkivalta-aiheisten tutkimusten pitääkin toimia. Haluan myös omalta osaltani tuoda esille mahdollisia toimintaehdotuksia väkivaltatyöhön, jotta tutkimus olisi yhteiskunnallisesti hyödyllinen. Tutkimuksen hyödyllisyys voidaan liittää myös eettisesti kestävään sosiaalityön tutkimukseen. Eettisesti kestäväällä sosiaalityön tutkimuksella ei ainoastaan pidä välttää vahingon aiheuttamista, vaan tutkimuksen tulee pyrkiä olemaan hyödyllistä ja rakentavaa tutkimukseen osallistuville ihmisille. Tämä tavoite liittyy sekä tutkimuksen tietoarvoon että tutkimuksen varsinaiseen toteuttamiseen. (Rauhala & Virokangas 2011, 238.)

Lapsiin kohdistuva väkivalta on yhtä hankalasti määriteltävissä oleva termi kuin väkivalta yleisellä tasolla. Sirpa Taskisen (2003) muotoilema taulukko lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta

(taulukko 1) kuvaa tiivistetysti väkivallan muotojen kirjoa erittäin hyvin. Sen avulla voi lyhyesti ja ytimekkäästi kertoa väkivallan muotojen moninaisuuden ja sen, kuinka erilaisia asioita pidetään väkivaltana. Taskisen taulukosta kuitenkin puuttuu hengellinen väkivalta, sillä sen eri muodot voidaan pitkälti sisällyttää mainittuihin väkivallan muotoihin. Hengellisessä väkivallassa väkivallan perustelu pohjautuu kuitenkin uskonnollisiin seikkoihin ja olisi mielestäni siksi hyvä erottaa omaksi väkivallan muodokseen.

Taulukko 1. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan muodot (Taskinen 2003)

Väkivallan muoto	Väkivallan ilmenemismuoto	
Fyysinen väkivalta	aktiivinen:	lyöminen, potkiminen, pahoinpitely
	passiivinen:	hoidon laiminlyönti
Kemiallinen väkivalta	aktiivinen:	lääkkeiden, päihteiden ym. väärinkäyttö
	passiivinen:	lääkehoidon ja ruokavalion laiminlyönti
Psyykinen väkivalta	aktiivinen:	kaltoin kohtelu, nöyryyttäminen, pelottelu, pilkkaaminen
	passiivinen:	mitätöinti, huomiotta jättäminen
Lasten seksuaalinen riisto	aktiivinen:	seksuaalinelinten pahoinpitely, pakotettu yhdyt, muu koskemattomuuden loukkaus sekä johdattaminen seksuaaliobjektiksi tai prostituutioon
	passiivinen:	lapsen altistaminen ikään ja kehitystasoon kuulumattomaan seksuaalisuuteen ja seksualisoituneeseen ilmapiiriin
Sosioekonominen väkivalta	aktiivinen:	esim. rahan kiristys, asunnon väärinkäyttö
	passiivinen:	heitteillejätö
Rakenteellinen väkivalta	aktiivinen:	hierarkkiset järjestelmät, alistaminen
	passiivinen:	säädökset ja normit, joissa ei oteta huomioon lapsen oikeutta kasvuun, suojeluun ja turvallisuuteen

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen keskiössä on erityisesti lapsiin ja nuoriin kohdistuva perheväkivalta, vaikka muun muassa henkistä ja seksuaalista väkivaltaa sivuutettiin järjestetyissä seminaareissa. Perheväkivaltaa voidaan pitää sateenvarjokäsitteenä, sillä sen sisältö vaihtelee niin käyttäytymisen kuin ihmistenkin mukaan. Perheväkivalta voi olla vanhempien lapsiin kohdistamaa väkivaltaa, lasten vanhempiin kohdistamaa väkivaltaa tai sisarusten välistä väkivaltaa. Jo pelkästään perheen määritelmä voi olla haastava, mikä tekee perheväkivallan käsitteestä epämääräisen. (McKie 2005, 14, 24; Loseke 2005.) Tiivistäen perheväkivalta voidaan määritellä perheenjäsenen toiminnaksi, joka johtaa fyysiseen, seksuaaliseen tai henkiseen pahoinpitelyyn tai muuhun kaltoinkohtelun muotoon aiheuttaen yksikön terveyden vaarantumisen (Barnett & Miller-Perrin & Perrin 2005, 17).

2.2 Väkivaltatyö

Väkivaltatyö on käsite, jota on alettu käyttää naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien, tekijöiden ja väkivaltaa todistavien tai kokeneiden lasten auttamistyöstä. Lähisuhdeväkivaltailmiöön liittyvästä auttamistyöstä käytetään myös nimityksiä väkivallan ehkäisy ja väkivallan vastainen työ. (Nietola 2011, 12.) Väkivaltatyö on laaja-alaista, monien auttajatahojen tekemää työtä väkivallan ehkäisemiseksi ja väkivallan seurausten hoitamiseksi (Lindqvist 2005, 7). Tutkielmassani väkivaltatyöksi käsitetään Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen verkostomainen työskentely, jossa viranomaisyhteistyöllä pyritään vähentämään ja ennaltaehkäisemään väkivaltaa, lieventämään väkivallasta aiheutuvia haittoja ja parantamaan viranomaisten välistä yhteistyötä, tiedon saantia ja kulkua Satakunnan alueella (Leander 2014).

Perheväkivalta synnyttää tarpeen sekä uhreille että tekijöille tarkoitetuille auttamiskeinoille. Väkivallan uhrin ja tekijän ovat usein tekemisissä erilaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kanssa, joiden työntekijöillä ei ole erityistä koulutusta väkivaltatyöstä. Perheväkivalta on usein myös ongelmallinen alue sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisille myös siitä syystä, että perheessä tapahtuvaan väkivaltaan liittyy usein viranomaistenkin stereotyyppisiä käsityksiä, jotka saattavat vaikeuttaa työskentelyä. (Notko 2000, 49.)

Väkivaltatyön kenttä voidaan jakaa kahdenlaisiin organisaatioihin: väkivaltaspesifisiin ja yleisiä palveluja tarjoaviin organisaatioihin. Väkivaltaspesifejä organisaatioita ovat muun muassa turvakodit, väkivaltaa käyttäneille miehille suunnatut palvelut kuten Lyömätön linja ja seksuaalisen väkivallan uhriksi joutuneille naisille suunnattu Tukinainen. Yleisiä palveluja tarjoavia organisaatioita ovat muun muassa poliisi ja oikeuslaitos, terveydenhuolto, sosiaalitoimi, perheneuvola ja mielenterveystyö. Näissä yleisorganisaatioissa väkivalta on yksi ongelma-alue muiden joukossa. (Keskinen 2005, 92–93.) Tämän tutkimuksen kontekstin hankkeessa mukana olevat viranomaistahot kuuluvat juuri yleisorganisaatioihin, vaikka esimerkiksi hankkeen seminaareissa oli puhujia myös väkivaltaspesifeistä organisaatioista. Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa toimijoina oli Satakunnan eri kuntien viranomaisia kuten poliisi, terveydenhuolto, koulutoimi, sairaala ja sosiaalitoimi.

Väkivaltaongelmat tulevat heikosti esiin palvelujärjestelmässämme. Perheeseen liittyvä väkivalta on kulttuurinen tabu, jonka esiin tulon kynnyks on korkea. (Paavilainen & Pösö 2003, 51.) Perheväkivalta on siis moniulotteinen ja vaikea ongelma, jossa verkostoituminen yli viranomaisrajojen on tehokkain tapa työskennellä. Suomalaisessa yhteiskunnassa onkin ollut tapana käsitellä tällaisia ongelmia paljolti asiantuntijoiden välillä. Tällaista asiantuntijoiden käsityksien kautta lähestyvää työtettä kutsutaan asiantuntijakeskeiseksi väkivaltatyöksi. Verkostoituva työote liittyy yhteen eri tahoja, jotka tekevät yhteistyötä keskenään, ja näin perhe saa osaavimman avun kultakin osa-alueelta. Eri tahoja edustavat viranomaiset katsovat väkivaltaa aina oman näkökulmansa takaa. Tällöin on tärkeää tietää, keiden kanssa ollaan yhteistyössä. Väkivalta näyttäytyy erilaisena poliisille, opettajalle tai sairaanhoitajalle, mikä vaikuttaa työn painotuksiin. Tällöin on tärkeää, että verkostolla on yhteinen käsitys siitä, mikä on toiminnan tavoite. (Emt., 54-55; Huhtalo, Kuhanen & Pyykkö 2003, 31-32.)

Lähisuhde- ja parisuhdeväkivallan asiantuntijayhteistyö ja väkivallan ehkäisymallit ovat nousseet Suomessa tutkimuskohteeksi laajemmin 1900-luvun puolivälin jälkeen. Etenkin viime aikoina lähisuhdeväkivaltailmiötä on tutkittu paljon. (Nietola 2011, 7.) Muun muassa Espoon lyömättömästä linjasta, parisuhdeväkivallan lopettamiseen ja ehkäisemiseen järjestetystä yhteistyöverkostosta, tehdyn prosessievaluaation tarkoituksena oli arvioida nimenomaan viranomaisten välistä yhteistyötä. Tämän yhteistyöverkoston osapuolet kokivat ajatustenvaihdon olevan yksi yhteistyön parhaista puolista. Muun yhteistyön ohella on pidettävä huolta siitä, että keskustelu väkivaltatyön taustalla vaikuttavista ajatusmalleista, suhtautumistavoista ja työn päämääristä jatkuu. Yhteistyöverkoston keskeisempiä tehtäviä on myös tiedon jakaminen ja sen välittäminen eteenpäin. (Keisala 2006.) Myös Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen prosessievaluaation tulokset ovat samansuuntaiset, kuten aiemmin kuvasin. Se miten lähisuhdeväkivalta näkyy eri viranomaistahoissa, on kuitenkin riippuvainen pitkälti työyhteisön perustehtävästä (Nietola 2011, 105).

2.3 Perheväkivaltatoimijoiden verkosto Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa moniammatillinen verkostoyhteistyö liittyy viranomaisten kokemukseen lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta perheväkivallasta (Leander 2014, 19). Hankkeen tavoitteena on ollut parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä ja tiedonkulkua. Tämän tutkielman

kiinnostuksen kohteena on puolestaan sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän asema näissä yhteistyöverkostoissa perheväkivaltatyön kentällä.

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa verkostotyö on ollut yksi tapa toteuttaa moniammatillista yhteistyötä. Parhaimmillaan moniammatillinen verkostoyhteistyö luo uusia työ- ja toimintatapoja, joita voidaan juurruttaa ja levittää muuallekin. Myös tästä on kyse Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa. Verkostoyhteistyö vaatii toimijoilta tiimityöskentelyn lisäksi kykyä asettua toisen jäsenen asemaan, jolloin toisen työn merkityksen ymmärtäminen nousee tärkeäksi tekijäksi. Jokainen yhteistyöverkoston jäsen kuuluu verkostoon oman työnsä kautta, jolloin työtehtäviä voi olla runsaastikin. Onkin erityisen tärkeää, että osallistujien motivaatio säilyy vielä hankkeen jälkeen, sillä väkivaltatyö ei lopu hankkeen loputtua, vaan jatkaa osana viranomaisten perustyötä. (Leander 2014, 19.) Moniammatillista verkostotyötä määrittelen tarkemmin tämän raportin kolmannessa luvussa.

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa toimijoita ovat olleet eri kuntien viranomaiset poliisista, terveydenhuollosta, koulutoimesta, sairaalasta, sosiaalitoimesta sekä Tampereen yliopiston Porin yksiköstä. Se, että nimenomaan poliisi on Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa koolle kutsuva organisaatio, ei johdu ainoastaan siitä, että hankkeen rahoituksen hakijana ja saajana on ollut Satakunnan poliisilaitos. Poliisilla on merkittävä, jollei jopa itsestään selvä rooli väkivallan vastaista työtä tehtäessä eli turvallisuutta lisäävässä työssä. (Leander 2014, 11.) Poliisi on väkivaltatyössä keskeinen toimija ja yhteistyökumppani, ja poliisilla on tärkeä tehtävä väkivallan vakavuuden realisoijana ja interventiotahona (Oranen 2004, 149). Poliisi on muihin väkivaltatyön asiantuntijoihin nähden erityisasemassa, koska poliisi voi käyttää pakkokeinoja kuten ottaa väkivallan tekijän kiinni ja pidättää hänet. Lisäksi poliisi on sosiaalipäivystyksen tavoin tavoitettavissa ympäri vuorokauden. (Niemi-Kiesiläinen 2006, 450.)

2.4 Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus

Sosiaalihuoltolaissa sosiaalityö määritellään asiakas- ja asiantuntijatyöksi, jossa tavoitteena on rakentaa asiakkaiden tarpeita vastaavaa tavoitteellista sosiaalista tukea ja palveluja, joiden vaikuttavuutta pyritään seuraamaan. Sosiaalityö on muutosta tukevaa työtä, jonka avulla pyritään helpottamaan

elämäntilanteiden vaikeuksia, vahvistamaan yksilöiden ja perheiden omia vahvuuksia, toimintaedellytyksiä ja osallisuutta yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 15§.)

Ilmari Rostilan (2001, 9) mukaan ”*Sosiaalityö on hyvinvoinnin edistämiseen pyrkivää sosiaalista muutostyötä, ongelmanratkaisutyötä ja ihmisten toimintavoiman kasvattamista. Sosiaalityö tekee interventioita ihmisen ja ympäristön vuorovaikutukseen ihmisen toimintaa ja sosiaalisia järjestelmiä koskevia teorioita soveltaen.*” Sosiaalityö on tutkimukseen perustuvaa sosiaalialan korkeakoulutettujen toteuttamaa ammatillista toimintaa sekä pyrkimystä kohti sosiaalisten ongelmien ehkäisemistä ja lievittämistä (Niemelä 2011, 14). Sosiaalisen auttamistyön tehtävänä on syrjäyttävien mekanismien korjaaminen sekä jo syrjäytyneiden toimintamahdollisuuksien parantaminen. Sosiaalityö toimii viimesijaisena suhteessa muihin yhteiskunnan toimijoihin, sillä sen piirissä olevat henkilöt ja prosessit ovat jo läpikäyneet erilaisia toimenpiteitä ja auttamisyhteyksiä. (Särkelä 2001, 96.)

Sosiaalityöntekijä tarvitsee laajaa teoreettista ymmärrystä selviytyäkseen käytännössä monista ammattirooleistaan. Asiantuntijan rooleissa korostuvat ihmissuhde- ja kommunikaatiotaidot ja kyky tehdä ihmistyötä. (Sipilä 2011, 22.) Sosiaalityöntekijän työskentely itsenäisesti ja moniammatillisesti yhdessä muiden viranomaisten kanssa vaatii sosiaalityöntekijältä tietynlaista asiantuntijuutta ja paljon on puhuttu myös sosiaalityön professionaalisuudesta. Karvisen (1996, 30) mukaan professiot ovat rajattuja ammatillisia ryhmiä, jotka soveltavat jossain määrin abstraktia tietoa tietynlaisten ongelmien ratkaisuun. Tällöin professioiden toimivalta perustuu pätevyysalueen mukaan määriteltuihin ammattikunnan hoidettavaksi uskottuihin tehtäviin (Emt., 30). Ammatillisuutta kuvaa aina tiettyjen taitojen ja tietojen kokonaisuus. Professionille tärkeää on oma teoreettinen ja metodinen tiedeperusta, johon ammattitaito ja koulutus perustuvat. (Sipilä 2011, 17.)

Sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus rakentuu kokemuksen ja työn lisäksi siihen teoreettiseen tietoon, jota sosiaalityöntekijöiden koulutukseen sisältyy. Teorian ja empiirisen tiedon tavoitteena on auttaa sosiaalityöntekijää kenttätöössään. Julie Drury-Hudson (1999) on tarkastellut vasta-alkaneiden sosiaalityöntekijöiden (novice social worker) ja jo kauemmin käytännön työtä tehneiden sosiaalityöntekijöiden (expert practioners) erilaisten tiedon muotojen käyttöä lastensuojelun päätöksenteossa ja ratkaisuissa. Tiedon muotoja olivat teoreettinen tieto, persoonaan itseensä liittyvä

tieto, empiirinen tieto, proseduraalinen tieto sekä käytännön tieto. Pidempään sosiaalityötä tehneet osasivat paremmin soveltaa muun muassa teoreettista sekä juridista tietoa vasta-alkajia paremmin, vaikka molemmilla ryhmillä olikin tietoa samoista asioista koulutuksen perusteella. Empiirisen tiedon käytössä oli ryhmien välillä myös suuria eroja, sillä tuoreet sosiaalityöntekijät eivät olleet juurikaan lukeneet tieteellisiä tutkimuksia eivätkä osanneet työssään sitä hyödyntää. (Emt.)

Teoreettisella tiedolla tarkoitetaan erilaisia käsitteitä ja näkökulmia, joiden avulla voidaan selittää ja kuvailla erilaisia ilmiöitä. Empiiristä tietoa saadaan puolestaan tutkimusten kautta. Proseduraalista tietoa on sosiaalityön toimintaympäristöön liittyvä organisatorinen ja lakisääteinen tieto. Henkilökohtainen tieto on taas työntekijän omiin henkilökohtaisiin ajatusmalleihin perustuvaa arkiajattelua. Käytännön tieto karttuu toimimalla sosiaalityöntekijänä erilaisissa asiakastapauksissa käytännössä. (Drury-Hudson, 1999.)

Sosiaalityön professionaalisuus tarkoittaa asiakkaiden näkökulmasta mahdollisimman hyvää sosiaalityöntekijöiden auttavaa panosta suhteessa asiakkaiden elämänongelmiin. Työ ymmärretään tutkitun tiedon ja tieteellisen näkökulman soveltamiseen perustuvana auttamisena. (Rostila 2015.) Anita Sipilä (2011, 19) katsoo, että professionaaliselle sosiaalityölle luonteenomaista ovat juuri asiakassuhdetyö ja työn kompleksisuus. Sosiaalityön tavoitteena pidetäänkin ihmisten vahvistumista, jossa haastetta tuo tiedon soveltaminen. Professionaalisuutta perustellaankin toiminnan kautta, jossa työn tekeminen vaatii tiettyä osaamista, koulutusta ja kokemuksen tuomaa tietoa. (Rostila 2015.)

Satu Vaininen (2011, 257-258) kirjoittaa sosiaalisen osaamisesta sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutena, joka voidaan jakaa kuuteen eri osa-alueeseen. Sosiaalinen osaaminen sisältää sosiaalisen vuorovaikutukseen liittyvän tietotaidon laajasti. Toiseksi sosiaalityöntekijällä on tietoa sosiaalisista teorioista ja sosiaalisista selitysmalleista sekä kykyä tuoda esille sosiaaliseen liittyviä näkökulmia ja niiden merkityksiä. Kolmanneksi sosiaalityöntekijä osaa näiden teorioiden ja mallien avulla arvioida ja tunnistaa sosiaalisia ongelmia ja ongelmien yhteyksiä yhteiskunnalliseen tilanteeseen, asiakkaan elämäntilanteeseen sekä psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Neljänneksi sosiaalityöntekijällä on tietoa yhteiskunnallisesta tilanteesta, yhteiskunnan välittämistä tulosiirroista ja palveluista. Viidenneksi sosiaalityöntekijällä on päämääränä huolehtia asiakkaan sosiaalisten

oikeuksien toteutumisesta. Kuudenneksi sosiaalityöntekijällä on kykyä olla mukana kehittämässä asiakkaiden ja yhteisön hyvinvointia edistäviä palveluja, työkäytäntöjä ja toimintaympäristöjä. (Emt.)

Sosiaalityöntekijät toimivat hyvin monenlaisissa toimintarooleissa, jotka ovat monimuotoistuneet erityisesti 2000-luvun alussa. Sosiaalityöntekijät ovat usein tilanteissa, joissa on kyettävä astumaan hyvin monenlaisiin ja joskus toisilleen ristiriitaisiinkin toimintarooleihin. Eri rooleissa toimiessaan sosiaalityöntekijöiden yhteistyösuhteet muiden viranomaisten kanssa rakentuvat kussakin toimintaympäristössä omanlaisekseen. Toimintaroolien moninaistuminen antaa sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden toimia vahvasti sosiaalisen osaajina ja asiantuntijoina. Toisaalta sosiaaliseen osaamiseen kiinnittyvien toimintaroolien soveltaminen on osaltaan riippuvainen toimintaympäristöjen käytäntömalleista ja kulttuureista. Tällöin sosiaalityöntekijät muokkaavat toimintaroolejaan toimintaympäristöjen ja yhteistyösuhteiden mukaan. (Vaininen 2011, 113, 252.)

Sosiaalityössä puhutaan usein avoimesta asiantuntijuudesta, jolla tarkoitetaan sitä, että asiantuntijuus on neuvoteltavissa. Avoin asiantuntijuus rakentuu tilannekohtaisesti ja asiantuntemus perustuu asioihin puuttumiseen ja asiantuntijan aktiiviseen toimintaan. Avoimessa asiantuntijuudessa kuka tahansa voi olla asiantuntija ja myös maallikon asiantuntijuus on oikeaa asiantuntijuutta. Tällöin asiantuntijan ja yleisön välille on mahdotonta edes vetää tarkkaa rajaa. Avoimen asiantuntijuuden vastakohtana on suljettu asiantuntijuus, jossa asiantuntijuus näyttäytyy asiantuntijan antamina ohjeina maallikolle. Sosiaalityössä ovat usein läsnä molemmat asiantuntijuuden muodot. Suljettua asiantuntijuutta kuvaa sosiaalityöntekijän lakiin perustuva työ asiakkaan kanssa ja avointa asiantuntijuutta asiakkaan kanssa neuvottelu. (Eräsaari 2002; Karvinen-Niinikoski 2005; Ahmas 2014, 72-73.)

Sosiaalityön asiantuntijuutta voidaan tarkastella myös suhteessa asiakkaisiin, ei ainoastaan toisiin viranomaisiin. Tällöin puhutaan vertikaalisesta ja horisontaalisesta asiantuntijuudesta. Vertikaalisella asiantuntijuudella tarkoitetaan sitä, että sosiaalityöntekijällä katsotaan olevan jotain sellaista tietoa, jota asiakkaalla ei ole. Tämän tiedon avulla sosiaalityöntekijä pystyy jäsentämään asiakkaan tilannetta, tarvittavia muutoksia ja niiden vaatimia toimenpiteitä. Vertikaaliseen asiantuntijuuteen kuuluu myös se, että sosiaalityöntekijä määrittelee suunnan, jota kohti tulisi pyrkiä. Toisaalta sosiaalityö suhteessa asiakkaaseen on kumppanuutta, jossa asiantuntijuus on horisontaalista. Sekä sosiaalityöntekijän että asiakkaan asiantuntijuus ei ole sellaista asiantuntijuutta, joka ylittäisi toisen osapuolen

asiantuntijuuden. Horisontaalisuus tarkoittaa samalla tasolle asettumista, ja näin ollen vastakohta vertikaaliselle asiantuntijuudelle. (Juhila 2006, 84-85, 137-138.)

2.5 Sosiaalityöntekijä asiantuntijana väkivaltatyössä

Sosiaalityöntekijän toiminta-alue voidaan määritellä laajaksi ja epämääräiseksi (Sinko 2004). Minkälaisen roolin sosiaalityöntekijä sitten saa spesifissä väkivaltatyössä ja väkivallan vähentämiseen tähtäävässä hankkeessa? Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa verrattiin lastensuojelun sosiaalityöntekijän, syyttäjätoimiston sosiaalityöntekijän ja poliisin kykyä tunnistaa perheväkivaltaa. Tutkimuksessa todettiin, että nämä kolme ryhmää tunnistavat perheväkivaltaa eri tavalla. Tutkimukseen osallistujia oli pyydetty nimeämään yksi tai useampi perheväkivallan indikaattori tapauksista, joissa he olivat olleet mukana. Tutkimuksessa haluttiin tuoda esille sekä yhteisiä piirteitä että eroavaisuuksia viranomaisten kyvystä havaita perheväkivaltaa. Tuloksena nähtiin, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä tunnistaa perheväkivaltaa todennäköisemmin kuin kaksi muuta ryhmää. Johtopäätöksenä haluttiin korostaa koulutuksen merkitystä väkivallan tunnistamisessa. (Spath 2003.)

Raija Lindqvistin (2005) mukaan esimerkiksi parisuhdeväkivaltatyössä tarvitaan ”*vankkaa sosiaalityön ydinosaamista, joka on erityistä osaamista ja asiantuntijuutta edellyttävää työtä, mutta siinä tarvitaan myös erikoistunutta, parisuhdeväkivaltailmiöön perehtynyttä erityisosaamista.*” Väkivaltatyö on hänen mukaansa kuntouttavaa perussosiaalityötä, jonka avulla pyritään muutokseen asiakkaan elämässä. Tällaista työtä määrittelee etenkin empowerment -käsite, jonka avulla ”*sosiaalityöntekijät pyrkivät ihmisen voimavarojen vahvistamiseen ja käyttöönottoon muutoksen aikaansaamiseksi.*” Lindqvistin mukaan yhteistyö ja moniammatillinen työ on välttämätöntä väkivaltatyössä. Vaikka hänen tutkimuksensa käsittelee perussosiaalityön merkitystä parisuhdeväkivallassa maaseudulla, josta puuttuvat erityispalvelut, voidaan tutkimuksen tuloksia hyödyntää myös kaupunkeihin, sillä erityispalvelut eivät aina kaupungeissakaan ole itsestäänselvyys. Sosiaalityöntekijät tarvitsevat osaamista syventävää koulutusta, työnohjausta ja konsultaatiota väkivaltatyöhön. (Emt.)

Sirkka Perttu (1999) on tutkinut sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kokemuksia ja käsityksiä perhe- ja parisuhdeväkivallasta. Tutkimuksen tuloksena sosiaalityöntekijällä voidaan sanoa olevan

merkittävä rooli väkivaltatyössä. Tätä kuvaa erityisesti se, että väkivalta näytti tulevan esille useimmiten sosiaalitoimiston asiakkuuden myötä. Lähes puolet väkivallan uhreista oli sosiaalitoimiston asiakkaita ja yli kolmannes tavattiin eri terveydenhuollon toimintaympäristöissä. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkuuteen liittyi usein väkivaltaa kokeneiden taloudellisia ja henkisiä ongelmia ja jossain määrin myös alkoholin väärinkäyttöä. Tutkimuksen perusteella uhrin eivät hakeneet apua ensisijaisesti väkivallan fyysisiin vammoihin, vaan sen henkisiin ja sosiaalisiin seurauksiin. (Perttu 1999, ref. Lindqvist 2005, 13-14.) Tällaiseen tarpeeseen vastaaminen edellyttää sosiaalityöntekijän ammattitaitoon liittyvää sosiaalisen osaamista ja asiantuntijuutta.

Tiivistäen voidaan edellä mainittujen tutkimusten perusteella sanoa, että sosiaalityön paikka väkivallan määrittelijänä ja osana väkivaltatyötä on tärkeä. Sosiaalityöntekijän asiantuntemuksen merkitys on suuri väkivaltatyössä. Käytännön sosiaalityössä kohdatut väkivallan uhrin ja tekijät ovat osa arkipäivää, jossa sosiaalityöntekijät käyttävät asiantuntijuuttaan ja sosiaaliseen liittyvää tieto-taitoa. Myös moniammatillisuus nousee merkittävään rooliin, sillä väkivalta on jokaisen viranomaisen asia. Moniammatilliset verkostot rakentuvat eri ammattien asiantuntijoista, joilla jokaisella on jotakin annettavaa kuten Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa.

3 VERKOSTOTYÖ JA MONIAMMATILLISUUS

3.1 Verkostot

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa on hyödynnetty verkostonäkökulmaa hankkeen tavoitteiden saavuttamisessa. Hankkeessa toimijoiden välisiä verkostoja on haluttu luoda estämään ja vähentämään lapsiin kohdistuvaa perheväkivaltaa ja siitä koituvia haittoja. Lisäksi hankkeessa on haluttu luoda verkostoitunut toimintamalli, joka olisi kaikkien Satakunnan alueen viranomaisten käytössä. Verkostot on hankkeessa ymmärretty kahdella tavalla: puhtaasti toimijoiden väliseksi eri viranomaistahoja koskevaksi verkostotyöksi sekä Internet-pohjaiseksi toimintamalliksi, jota useat eri viranomaistahot voivat hyödyntää työssään. (Leander 2014, 13-14.)

Yleensä asiantuntijaverkostot voidaan määritellä toimijoiden asiantuntijuuteen perustuviksi yhteenliittymiksi, jotka ylittävät sektorirajat ja hallinnolliset tasot. Verkostojen tyypillisiä piirteitä ovat päätöksenteon jakaminen, yhteinen päämäärä ja keinot sen saavuttamiseksi, yhteistyö ja kumppanuus, vuorovaikutus, luottamus ja ”heikko” johtaminen. (Niemi-Iilahti 2002, 209–210.) Verkostoissa kaikilla on samanarvoinen asema ja jokaisen osallisen mielipide on yhtä tärkeä ja merkityksellinen. (Auvinen 2002, 7). Verkostoja pidetään useimmiten joustavina, muuntautumiskykyisinä ja avoimina, mutta verkostotyössä on myös omat vaikeutensa. Verkostot ovat hankalasti johdettavia ja verkostojen pelisäännöt ja roolit ovat usein epäselviä, minkä vuoksi tehtävillä on taipumusta kasaantua verkoston aktiivisemmille jäsenille (Virtanen 1999, 35.)

Verkostot eivät ole samanlaisia, vaan ne muuttuvat tilanteiden mukaan, niin ihmisten omat verkostot kuin ammattiauttajien työnjaot ja toimintatavat. Verkostoissa on työskennelty jo vuosia, mutta edelleen tuo työskentely ei ole itsestään selvää eikä yksinkertaista eikä läheskään aina sujuu suotuisalla tavalla. Eri viranomaisten välisen yhteistyön tarve on lisääntynyt, sillä eri viranomaisten ja palveluiden rajat ovat muodostuneet ongelmallisiksi ja yhteistyön tarve näkyy juuri näillä rajapinnoilla. (Seikkula & Arnkil 2005, 8-9.) Tänä päivänä yhteistyön merkitys korostuu entisestään, kun eri alat kehittyvät kovalla vauhdilla ja erikoistuminen syvenee. Vähitellen ollaan tultu tilanteeseen, jossa osaamisen ja tiedon kokoaminen yhteen ongelmien ratkaisemiseksi on tullut entistä tärkeämmäksi. Samalla työn

kohteen olevat ilmiöt ja ongelmat ovat monimutkaistuneet. Eri näkökantojen ja tietojen kokoaminen yhdessä ja yhteen edellyttävät juuri moniammatillista yhteistyötä. (Isoherranen 2005, 31-32.)

Yhteistyöverkostot muodostuvat ihmisistä, joiden välisillä suhteilla on huomattava merkitys. Verkostoyhteistyö ei saa muodostua kilpailevaksi toiminnaksi, vaan työllä on oltava yhteiset selkeät toimintaperiaatteet ja päämäärät. Yhteistyö vaatii myös yhteisen tavoitteen, jossa yhteistyö toimijoiden välillä on avointa vuorovaikutusta ja tietojen vaihtamista salassapitovelvollisuussäännöksiä unohtamatta. (Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009, 146.) Yhteistyö tarkoittaa työn tekemistä yhteisen päämäärän edistämiseksi yhdistämällä osaamista ja voimavaroja (Paavilainen & Pösö 2003, 185).

3.2 Moniammatillinen verkostotyö

Moniammatillisuudella ei ole tarkkaa määritelmää, vaan käsitettä käytetään erilaisissa merkityksissä. Yleisesti sillä tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä ja yhdessä työskentelyä työryhmissä, joissa valta ja tieto jaetaan. Tavoitteena on tällaisen työryhmän avulla saavuttaa jotakin, johon viranomainen ei yksin pysty. Moniammatillisessa työryhmässä osallistujien ajatellaan pystyvän täydentämään ja laajentamaan myös omaa osallistumistaan. (Pohjolainen 2004, 7; Isoherranen 2005, 13; Lindén 1999, 119; Sousa & Costa 2009, 444, 453.) Linnosuo (1996, 73) mukaan moniammatillisuus tuleekin nähdä uutena ammattitaitona. Moniammatillisuus asettaa oman ammatin vuorovaikutukseen, jossa voi olla niin antavana kuin saavanakin osapuolena (Emt.). Moniammatillisen yhteistyön käsite alkoi esiintyä asiantuntijoiden ja eri ammattiryhmien yhteistyön kuvauksissa jo 1980-luvun loppupuolella ja vakiintui Suomessa 1990-luvulla (Nietola 2011, 21). Länsimaissa moniammatillisesta lähestymistavasta on tullut toivottu ja suotava työmuoto. Moniammatillisuuteen on yleensä suhtauduttu hyvin positiivisesti, mutta se on nähty vaikeasti saavutettavana. (Sousa & Costa 2009, 444.)

Moniammatillisen yhteistyön käsitettä käytetään monimerkityksellisesti, se on erittäin epämääräinen ja sitä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Yksinkertaistaen moniammatillisessa yhteistyössä on asiantuntijoilla yhteinen tehtävä suoritettavanaan, ongelma ratkaistavanaan tai päätös tehtävänä. Tavoitteen saavuttamiseksi he yhdistävät tietonsa ja osaamisensa. Keskeiseksi moniammatillisessa

työssä nousee se, miten voidaan koota yhteen ja prosessoida kaikki tieto ja osaaminen, joka on tarpeellista tavoitteen saavuttamiseksi. (Isoherranen 2008, 33.) Toisaalta moniammatillisen yhteistyön käsitettä voidaan pitää sillä tavalla selkeänä, että se kuvaa hyvin sillä tarkoitettua toimintaa eli eri ammattikuntien välistä yhteistyötä (Nietola 2011, 21).

Englanninkielisessä kirjallisuudessa moniammatillisuus määritellään termeillä multiprofessional co-operation ja interprofessional collaboration. Multiprofessional co-operation tarkoittaa yhteistyötä, jossa perinteiset hierarkkiset valta-asemat ja työnjaot ovat voimassa. Termillä interprofessional collaboration tarkoitetaan puolestaan yhteistyötä eli yhdessä työskentelyä, jossa tieto, valta ja asiantuntijuus ovat jaettua. (Lindén 1999, 119; Sousa & Costa 2009, 445.) Lisäksi käytetään termiä transprofessional, jossa trans-etuliite pitää sisällään tarkoituksenmukaisen ammatillisten roolirajojen rikkomisen mahdollisuuden (Isoherranen 2005, 16). Suomessa on käytössä vain yksi moniammatillisen yhteistyön käsite, ja sitä käytetään melko laajasti kuvaamaan asiantuntijoiden yhteistyötä (Isoherranen 2008, 37).

Moniammatillisen yhteistyön lähtökohtana on yhteisesti jaettu tulkinta toiminnan tavoitteista eli niistä perustehtävistä, joita työryhmässä ollaan toteuttamassa. Lisäksi on olennaista tunnistaa ryhmässä toimivien ammattiryhmien erityisosaamisalueet. Oman työnsä osaamisen lisäksi jokaisen työryhmän jäsenen on kyettävä hahmottamaan toisten työn tehtävä ja merkitys toiminnan kokonaisuudessa. (Pohjolainen 2004, 7-11.) Tällöin on hyvä, jos hanke kestää tarpeeksi pitkään, jotta osapuolet oppivat tuntemaan toisensa ja heidän työnkuvansa. Moniammatillinen yhteistyö edellyttää yhteistyöhön osallistujilta monia asioita, joista tärkeimpinä voidaan korostaa: verkoston luomista, tiimityöskentelytaitoja, vuorovaikutusta ja rajojen ylityksiä (yhteinen kieli ja käsitteet), yhteistä tavoitetta sekä ajatusten vaihtoa ja kunnioitusta sekä asiakaslähtöisyyttä (Emt., 12–14; Isoherranen 2005, 15). Moniammatillisessa yhteistyössä hyötynä voidaan pitää myös erilaisten tapojen, ohjeistusten ja sääntöjen rikkautta (Huhtalo, Kuhanen & Pyykkö 2003, 39).

Parhaimmillaan moniammatillinen kokonaisuus muodostuu toisiaan täydentävistä osista, jossa ammattilaiset tietävät keneen olla yhteydessä missäkin tilanteessa. Pahimmillaan moniammatillinen työ on epätietoisuutta vastuista, yrityksistä saada toiset tekemään osansa, loputtomia verkostokokouksia ja avunhakijoiden tilanteen ajautumista umpikujaan. (Seikkula & Arnkil 2005, 9.) Tehokas yhteistyö eri

asiantuntijoiden välillä riippuu myös yksittäisten viranomaisten sitoutumisesta, ei ainoastaan organisaatioista (Sousa & Costa 2009, 444).

Moniammatillisuuden ohella puhutaan joskus myös moniasiantuntijuudesta. Moniasiantuntijaista yhteistyötä määritellään samalla tavoin kuin moniammatillista yhteistyötä, ja samaa tarkoittavia termejä ovat vielä muun muassa monitoimijainen tai monialainen yhteistyö. (Kuorilehto 2014, 24.) Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen työryhmä ja ohjausryhmä ovat esimerkkejä moniasiantuntijuudesta ja moniasiantuntijoiden välisestä yhteistyöstä, jossa ryhmien jäsenet ovat eri alojen asiantuntijoita. Moniammatillisuus tuo mukanaan yhteistyöhön useita eri tiedon ja osaamisen näkökulmia ja useita eri asiantuntijuuksia (Isoherranen 2005, 14). Moniasiantunijaisessa työssä ammatilliset rajat hälvenevät ja täyttyvät mukana olijoiden kokemustiedolla ja aiemmin muilta ammattilaisilta opituilla asioilla (Kihlman 2005, 115). Sen sijaan, että asiantuntijuuden nähtäisiin olevan vain tietyllä professiolla tai ammattiryhmällä, moniasiantuntijuudessa tieto muuttuu yhteiseksi ja tekeminen on yhteistä, tasa-arvoista ja rinnakkaista. Spesifi ammatillisuus katoaa ja tilalle tulee asiantuntijuus, joka on jaettavissa ja vastaukset yhteisiin ongelmiin löytyvät monen ammattialan asiantuntijuuden kautta. Moniasiantuntijuus vaatii sosiaalista sidonnaisuutta, näkökulmien kommunikointia ja yhteistyötä. (Lindén 1999, 120.)

Asiantuntijuus voi olla myös jaettua tai kollektiivista asiantuntijuutta, jolloin yhteisen asiantuntijuuden lopputulos on enemmän kuin osiensa summa. Jaana Parviainen (2006, 165) puhuu asiantuntijoiden kollektiivisesta tiedonmuodostuksesta, joka toimii silloin, kun tiedonmuodostus on ongelmakeskeistä ja ihmisillä on yhteinen päämäärä ja tavoite. Kollektiivisessa asiantuntijuudessa on yhteisiä piirteitä edellä esitettyjen verkostotyön ja moniammatillisuuden -käsitteiden kanssa ja useimmat tässä raportissa käytetyt käsitteet ovatkin rinnakkaisia ja limittyvät toisiinsa. Pääsääntönä voidaan asiantuntijoiden välisessä kollektiivisessä tiedonmuodostuksesta pitää sitä, että yhdessä tuotettu tieto on enemmän kuin mihin asiantuntijat yhdessä pystyisivät. (Emt.)

Liliana Sousa ja Tânia Costa (2009) ovat tarkastelleet eri viranomaistahojen ruohojuuritason työntekijöiden kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä. Tutkimukseen osallistui 117 eri ammattilaista, joiden joukossa oli muun muassa 20 sosiaalityöntekijää. Haastateltavia pyydettiin muistelevaan moniammatillista yhteistyötilannetta, kuvaamaan mitä siinä oli tapahtunut, ketä siihen

osallistui ja miksi tapaus on merkittävä. Tämän lisäksi pyydettiin arvioimaan tapauksen positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia ja erittelemään niitä. Viranomaiset kokevat onnistuneen ja epäonnistuneen moniammatillisen yhteistyön melko samalla tavalla, erot eri viranomaisten välillä olivat pieniä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan viranomaisten välinen vastavuoroisuus sekä halu sitoutua ovat tärkeimpiä tekijöitä onnistuneessa moniammatillisessa yhteistyössä. Puolestaan viranomaisten epäpätevyys ja vastavuoroisuuden puute olivat merkittävimpiä tekijöitä estämään onnistunut yhteistyö. Kokonaisuudessaan kaikkien viranomaisten näkemysten mukaan moniammatillisuutta mahdollistaa viranomaisten sitoutuneisuus ja mukana olijoiden asiantuntemus. Moniammatillisuuden esteenä ovat puolestaan täydentävän asiantuntijuuden puuttuminen, viranomaisten piittaamattomuus toisiaan kohtaan ja epäpätevyys. Johtopäätöksenä esitettiin, että viranomaisten välistä riippuvuutta ja yhteistyön joustavuutta tulisi parantaa. Selkeänä tarpeena nähtiin madaltaa eri asiantuntijoiden välisiä raja-aitoja sekä tähdentää yhteisen päämäärän saavuttamista yhteistyön keinoin. (Emt.)

Moniammatillisen yhteistyön merkityksen kannalta on syytä korostaa kahta asiaa. Ihmisen elämän ongelmia voidaan pitää siinä määrin monimutkaisina, että ratkaisujen etsimiseen tarvitaan useampia asiantuntijoita, sillä yksittäisen alan asiantuntemus ei riitä. Lisäksi on olemassa monia eri asiantuntijoita, jotka ovat työssään erikoistuneet tiettyihin ihmiselämän ongelmiin. (Paavilainen & Pösö 2003, 45.) Kollektiivista tiedonmuodostusta asiantuntijatyössä voidaankin pitää vastauksena juuri tähän ihmiselämän ongelmien ratkaisemisen monimutkaisuuteen. Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa tämä on tarkoittanut ensinnäkin sitä, että lapsiin kohdistuvaa perheväkivaltaa voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Apua halutaan tarjota koko perheelle, ei ainoastaan lapselle. Lisäksi lapsiin kohdistuva perheväkivalta voi tulla esiin monen eri viranomaistahon kautta, jolloin hyvin useat asiantuntijat ovat tekemisissä lapsiin kohdistuvan väkivallan kanssa ja usealla eri toimijalla on tietoa jaettavana muille verkoston jäsenille sekä mahdollisuus hyötyä muiden verkoston jäsenien tiedoista ja taidoista. Väkivaltaan puuttuminen vaatii lähes aina useamman viranomaisen toimintaa. (Leander 2014, 15.)

3.3 Moniammatillinen verkostotyö lapsiin kohdistuvassa perheväkivallassa

Lapsiin kohdistuvassa perheväkivallassa moniammatillisen yhteistyön tarvetta voidaan kuvata institutionalisoidun lapsuuden käsitteen avulla. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsuus kytkeytyy eri yhteiskunnan instituutioihin kuten päivähoitoon, kouluun ja terveydenhuoltoon. (Paavilainen & Pösö 2003, 48.) Suomessa on mahdotonta kohdata kansalaista, joka ei olisi ollut syntyessään, vauvaiässä, pikkulapsi-iässä, koululaisena tai siitä vanhempanakin kosketuksissa palvelujärjestelmiin (Seikkula & Arnkil 2005, 7). Lapsien voidaan ajatella olevan yhteisiä monessakin mielessä. Tämä yhteisyys korostuu varsinkin silloin, kun lapsi tai hänen perheensä kaipaavat viranomaisten apua. Lähes jokainen lapseen tai hänen perheeseensä liittyvä vakava ongelma edellyttää enemmän kuin yhden toimijan apua. Yhteiskunnassamme kokonaisuus usein kuitenkin viipaloituu moniin osiin, kun monet asiantuntijat tekevät juuri sitä, mihin hänet on opetettu ja jättää muut toimijat hoitamaan omaa osaansa. (Gottberg 2004, 55.) Lasta ei voi kuitenkaan auttaa irrallaan muusta perheestä. Lapsen ja nuoren tilanne onkin monella tavalla sidoksissa siihen, mitä äidille ja isälle tapahtuu. (Oranen & Keränen 2006, 81.) Väkivallan käsittelyssä apua tarvitsevat kaikki, jolloin moniammatillisen verkoston toimijoita on hyvä olla monilta eri viranomaistahoilta (Leander 2014, 19).

Perheväkivaltaan puuttuminen edellyttää lähes aina moniammatillista yhteistyötä, sillä väkivaltaongelmien moniulotteisuudesta johtuen verkostoitumista voidaan pitää tehokkaimpana työtapana ongelmaan puuttumisessa (Nietola 2011, 37). Joissakin kunnissa on pyritty rakentamaan väkivaltatyöhön verkostoa, jossa on voitu yhdessä suunnitella toimintakäytäntöjä, hahmottaa ongelmakohtia ja myös arvioida toimintaa tutkimusten ja selvitysten avulla. Keskeisiä toimijoita ovat lastensuojelu, poliisi, oikeuslaitos, terveydenhuolto sekä mahdolliset väkivaltatyöhön erikoistuneet toimijat esimerkiksi turvakoti, kriisipäivystys tai rikosuhripäivystys. (Oranen 2004, 147.)

Lasten perheissä kokeman väkivallan moniammatillinen käsittely voi tarkoittaa monia eri asioita. Se voi merkitä asiantuntijoista koottuja tiimejä tai verkostoja, jotka keskinäisessä vuorovaikutuksessa käsittelevät ongelmaa. Huomioitavaa on se, että tiimit ja verkostot voivat toimia sekä asiantuntijakeskeisesti että yhteistyössä perheiden kanssa. (Paavilainen & Pösö 2003, 50.) Lapsiin kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun auttamistyössä tarvitaan monenlaista ammattitaitoa. Yhteistyön tarkoitus on yhdistää eri ammattilaisten tieto-taito ja aikaansaada monipuolisempaa apua

sekä lapselle että hänen perheelleen. Yhteistyö on vaativaa ja aikaa vievää, mutta lasten kohdalla välttämätön työskentelymuoto ja auttaa lapsen todellisuutta pysymään mielessä. (Strid 2004, 250.) Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa voidaan tunnistaa edellä mainittuja ongelmia ja niiden ratkaisuja yhteistyön ja siihen käytetyn ajan ansiosta. Hankkeen ensimmäisissä kokouksissa näkyi eri viranomaisten erilaiset suhtautumistavat väkivaltaan, mutta hankkeen loppua kohden asenteet ja mielipiteet lähenivät toisiaan ja osallistujat sitoutuivat yhteiseen tavoitteeseen. (Leander & Eskelinen 2014.)

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan monimuotoisuus vaikuttaa myös yhteistyön tekemiseen liittyviin ongelmiin. Eri viranomaisilla voi olla hyvinkin vahvat ammatti-identiteetit ja jo koulutuksen pohjalta vakiintuneet näkemykset, miten työskennellään ja tehdään päätöksiä. (Strid 2004, 250.) Tämä voi puolestaan aiheuttaa kitkaa viranomaisten välille, koska on vaikea määritellä, kenelle väkivaltatyö kuuluu ja kuka ottaa siitä vastuun. Lapsiin ja nuoriin kohdistuva perheväkivalta voi herättää myös vastakkainasetteluja ammattiauttajien kesken, sillä sitä tarkastellaan eri näkökulmista ja sille haetaan selitystä eri suunnilta, mikä saattaa ehkäistä tai pois sulkea verkostoitumista, yhteistyötä ja dialogia. Oma työkenttä rajataan ehkä niin tiukasti, että väkivaltaa koskevat kysymykset eivät mahdu siihen. Toisaalta oma osaaminen saatetaan kokea puutteelliseksi, jolloin ei ole rohkeutta yksin puuttua väkivaltaan. (Mehtola 2006, 95–96.) Toimiva verkosto edellyttää yhteisen tavoitteen lisäksi yhtenäistä asennetta väkivaltaan (Nietola 2011, 37).

Verkostotyön käyttö perheväkivallan hoidossa on vielä uutta ja kokeilevaa. Verkostojen avulla voidaan löytää räätälöityjä ratkaisuja ongelmatilanteisiin. Verkostotyön kokemuksia on pääosin saatu lastensuojelun kentältä, ja tulokset ovat olleet rohkaisevia. (Mehtola 2006, 103.) Olennaista on, että yhteistyöhön totutaan ja opitaan kunnioittamaan toisen ammattitaitoa ja näkemyksiä. Toimintaa säätelevät monet lait ja säännöt. Tämänkin takia kunnissa tulisi olla esimerkiksi valmiiksi rakennetut perheväkivaltatoimintaohjeet kaikilla toimijoilla. Yhteistyö on kuitenkin vaativaa ja välttämätöntä. Vain yhteistyöllä ja arvostavalla suhtautumisella työkumppanin työhön onnistutaan auttamaan vaikeuksissa olevaa lasta ja hänen perhettään ajoissa. (Strid 2004, 250–251.)

Moniammatillinen verkostotyö linkittyy omaan tutkimukseeni aiheen kontekstin kautta. Tutkimukseni aineisto on kerätty verkostotyötä korostavan ja siihen tähtäävän väkivaltahankkeen yhteydessä.

Ajatuksena on alusta alkaen ollut moniammatillisuuden tärkeys ja tavoiteltavuus. Aiemman, sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielmani (Leander 2014, 55-58) mukaan erilaiset moniammatilliset verkostot ovat hyödyllisiä ja tarpeellisia niin viranomaisille kuin asiakkaille. Verkostotyö on lisännyt moniammatillista tukea, viranomaisten välistä yhteydenpitoa ja rohkeutta puuttua vaikeisiin asioihin kuten lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan perheväkivaltaan. Verkostot ovat myös muuttuvia. Tämä on kuitenkin välttämätöntä, sillä viranomaisverkostojen onkin muututtava samalla kun ihmisten ongelmat, tilanteet, aika ja paikka muuttuvat. Verkostotyö on haastavaa, mutta onnistuessaan palkitsevaa. Ilman moniammatillista verkostotyötä toimiva väkivaltatyö olisi mahdotonta. (Emt.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä

Kiinnostukseni kohdistuu sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän asemaan väkivallan ennaltaehkäisyyn, vähentämiseen ja haittojen lievittämiseen tähtäävän moniammatillisen väkivaltatyön kontekstissa. Tutkimustehtävänä on selvittää, mikä on sosiaalityöntekijän rooli ja asema moniammatillisessa verkostotyössä. Mikä merkitys on sosiaalityöllä viranomaisten välissä yhteistyössä väkivallan ehkäisyssä, ja millaisena sosiaalityöntekijän roolit määrittyvät muiden viranomaisten kanssa tehtävässä yhteistyössä? Kiinnostukseni kohdistuu erityisesti siihen, millaisia positioita eri viranomaiset tuottavat puhuessaan sosiaalityöstä ja millaisia rooleja sosiaalityöntekijälle näin rakentuu osana moniammatillista väkivaltatyön verkostoa. Tarkastelun kohteena ovat sekä sosiaalityöntekijöiden itsensä että muiden viranomaisten sosiaalityöstä tuottamat kuvaukset. Tutkimustulokseni kertovat myös sosiaalityön toimintaedellytyksistä viranomaisverkostoissa heidän omasta ja muiden viranomaisten näkökulmasta.

4.2 Aineistot

Tämän tutkimuksen aineistona ovat 14 viranomaishaastattelua sekä yksi ryhmähaastattelu. Haastattelut on kerätty Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen yhteydessä. Haastateltavina on ollut sellaisista organisaatioista olevia viranomaisia, jotka työssään kohtaavat lapsia ja nuoria ja joille Lasta lyömätön Satakunta -hanke oli suunnattu.

Satakunnan maakunnassa on kaikkiaan 21 eri kuntaa, jotka on puolestaan jaettu kolmeen eri seutukuntaan: Pori, Rauma ja Pohjois-Satakunta. Kaikkien kuntien mukaan ottaminen haastatteluihin ei ollut mahdollista suuren haastattelumäärän vuoksi, joten haastateltavat valittiin siten, että jokaisesta seutukunnasta oli edustettuna yhdestä kolmeen kuntaa ja jokaisesta kunnasta yhdestä kolmeen eri viranomaista. Haastateltavien valintaan vaikuttavia muita tekijöitä olivat kuntien asukasmäärät ja sijainti, poliisiasemien sijainti sekä viranomaistaho. Valitsin kunnat asukasmäärien mukaan siten, että

valitut kunnat ovat seutukuntiansa suurimpien joukossa. (Leander 2014, 31.) Laaja alue ja monipuolinen viranomaisjoukko takaavat sen, että haasteltavat eivät ole tunnistettavissa aineiston kuvauksen tai haastattelujen puheen perusteella. Tutkimuksen kirjoittaminen niin, ettei yksittäistä tutkittavaa tunnista on keskeinen tutkimuseettinen piirre. Tutkijan on suojeltava tutkittavien yksityisyyttä ja vältettävä kaikenlaisen vahingon aiheuttamista heille. (Butler 2002, 246; Kuula 2006, 64.)

Viranomaisten yksilöhaastattelut on tehty keväällä 2010, kun Lasta lyömätön Satakunta -hanke oli alkanut. Viranomaishaastattelut kestivät 25 minuutista 75 minuuttiin, ja litteroitua tekstiä on ykkösrivivälillä ja 12 -fontilla yhteensä 127 sivua. Haastateltavina viranomaisina 14 haastattelussa olivat kaksi poliisia, kaksi sosiaalityöntekijää, erityislastentarhanopettaja, kouluterveydenhoitaja, hammaslääkäri, koulupsykologi, lastenneuvolan terveydenhoitaja, rehtori, erityisopettaja, lähihoitaja, lääkäri ja nuoriso-ohjaaja. Haastateltavat olivat iältään 29-54 -vuotiaita ja työhistorian pituus vaihteli vuodesta yli 30 vuoteen. Haastateltavista neljä oli miehiä ja kymmenen naisia. Haastateltavat viranomaiset toimivat seuraavissa Satakunnan alueen kunnissa: Kankaanpää, Kokemäki, Pori, Rauma, Harjavalta ja Eura.

Haastateltavat ovat monipuolinen joukko julkisen sektorin viranomaisia, jotka saattavat työssään kohdata perheväkivallan uhriksi joutuneita lapsia ja nuoria. Näiden viranomaisinstituutioiden edustajat työskentelevät lasten parissa, jolloin voidaan olettaa, että heillä on paljon arvokasta tietoa lasten elämästä. Haastateltavien viranomaistahojen valintaan saivat vaikuttaa myös Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen ohjausryhmä. Haastateltavien viranomaistahojen kirjo on laaja, sillä lapset ovat tekemisissä hyvin monien viranomaistahojen kanssa. (Leander 2014, 31.)

Haastateltavien tavoittaminen oli aikaa vievä prosessi. Pääsääntöisesti otin yhteyttä kunnan ja viranomaistahon esimieheen, jolta pyysin lupaa haastatella hänen ehdottamaansa työntekijää, jos työntekijä tähän suostuu. Ensin lähetin sähköpostia ja reilun viikon sisällä soitin kyseiselle henkilölle haastattelupyynnöstä. Sähköpostissa kerroin Lasta lyömätön Satakunta -hankkeesta ja haastateltavien valinnasta. Puhelimessa viittasin lyhyesti lähettämäni sähköpostiin ja kysyin, onko hänellä ehdottaa minulle haastateltavaa. Minuun suhtauduttiin niin esimies- kuin työntekijätasolla positiivisesti ja sain haastattelut sovittua helposti. (Leander 2014, 33.)

Tutkimuseettisyys on ollut luonnollisena osana läpi koko tutkimusprosessin. Tutkimusetiikan lähtökohtana on tutkittava ihminen, jonka itsemääräämisoikeutta ja loukkaamattomuutta tutkijan on kunnioitettava tutkimusprosessin alusta loppuun (Rauhala & Virokangas 2011, 251). Kaiken kattavana eettisenä lähtökohtana olen halunnut painottaa luottamusta. Luottamuksellisuus tutkimusaineistoista puhuttaessa viittaa yksittäisiä ihmisiä koskeviin tietoihin ja näiden tietojen käytöstä annettuihin lupauksiin (Kuula 2006, 64). En ole tallentanut haastateltavien henkilötietoja enkä nimiä, eikä raportistani löydy yksilöityjä tietoja tutkittavista. Samat tutkimuseettiset säännöt koskevat niin yksilö- kuin ryhmähaastatteluakin.

Tutkimukseen osallistuminen oli kaikille haastateltaville vapaaehtoista. Haastateltaville annettiin riittävästi tietoa tutkimuksesta ja tutkittavilta kerättyjen tietojen käyttötarkoituksesta (Kuula 2006, 61-62; Butler 2002, 246). Tutkittavilta pyydettiin kirjallinen tutkimuslupapyyntö ja heille kerrottiin, että aineistoa tullaan käyttämään Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen arviointitutkimuksen lisäksi myös pro gradu -tutkielmassani.

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa tehtyjen yksilöhaastattelujen haastateltavat ovat oman alansa asiantuntijoita ja heillä on arvokasta tietoa omasta työstään ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Eri viranomaisten kokemuksien ja näkemyksien kautta tavoitteenani on tarkastella sosiaalityöntekijän asemaa väkivaltatyön verkostoissa. Haastatelluilla viranomaisasiantuntijoilla oli hankkeen osalta kahdenlainen rooli: he toimivat informanteina haastateltaviksi suostuessaan ja toisaalta he saivat hankkeen avulla työkalun omaan työhönsä. Ajatuksena oli myös se, että erilaiset toimijat voisivat antaa äänensä Lasta lyömätön Satakunta -hankkeelle, jotta lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvä auttamistyö ja verkostojen muotoutumista voitaisiin monipuolisesti kuvata (Leander 2014, 31). Asiantuntijahaastatteluille ominaista on juuri se, että haastateltavien valinta perustuu joko heidän institutionaaliseen asemaansa tai muuhun osallisuuteensa tutkimuksen kohteena olevassa prosessissa (Alastalo & Åkerman 2010, 373).

Yksilöhaastatteluiden rinnalla tutkimukseni toisena aineistona on Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen aikana toteutettu hankkeen ohjausryhmän haastattelu. Ryhmähaastattelu on haastattelu, jossa haastatellaan samaan aikaan useampaa henkilöä, myös haastattelijoita voi olla useampia. Ryhmähaastattelulla pyritään saamaan aikaan ryhmäkeskustelua ja sitä käytetään usein korvaamaan

yksilöhaastatteluja. (Eskola & Suoranta 2000, 94.) Tässä tutkimuksessa ryhmähaastattelun tarkoitus on tarkastella, minkälaista kuvaa ryhmäkeskustelussa rakennetaan sosiaalityön asemasta moniammatillisessa hanketyössä. Ryhmähaastattelu ei korvaa yksilöhaastatteluja, vaan toimii erilaisena kontekstina tutkittaessa sosiaalityön asemaa.

Ryhmähaastattelu on tehty keväällä 2013, ja siihen osallistuivat lähes kaikki ohjausryhmän sen hetkisistä jäsenistä (Leander & Eskelinen 2014, 7). Tämän haastattelun teemat löytyvät liitteestä 2. Ryhmähaastattelun tein yhdessä Ossi Eskelisen kanssa siten, että minä kirjasin ylös huomioita haastattelusta ja esitin mahdollisia lisäkysymyksiä ja toinen arvioitsija oli niin sanottu päähaastattelija eli esitti ryhmälle haastattelukysymyksiä haastattelurungon mukaan. Ohjausryhmän ryhmähaastattelun tavoitteena oli saada aikaan keskustelua siitä, miten Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen toimijat ovat itse kokeneet toimintansa ja hankkeen merkityksen. Ryhmähaastattelun avulla saadaankin hyvin esille kollektiivinen näkemys ja ymmärrys toimijoiden kokemuksista, käsityksistä ja uskomuksista (Pietilä 2010, 215). Ryhmähaastattelutilanne oli hyvin vapaamuotoinen ja haastatteluteemoihin liittyvät alakysymyksen muotoutuivat haastattelun aikana. Ryhmähaastattelun teemat on esitelty liitteessä 2.

Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen ohjausryhmä on joukko asiantuntijoita, joilla on tärkeää tietoa oman viranomaisorganisaationsa näkökulmasta. Ohjausryhmän jäsenillä on tietoa hankkeen etenemisestä ja jatkosuunnitelmista eli tietoa, jota kukaan muu ei voi kertoa. Ryhmähaastattelun avulla oli mahdollista saada tietoa verkostojen tilanteesta ja kehityksestä, ja miten ryhmän jäsenet yhdessä muodostavat tästä käsityksen ja ovatko he tästä samaa mieltä. (Leander 2014, 35.) Ohjausryhmän ryhmähaastattelu antaa siis sosiaalityöntekijöiden roolista moniammatillisessa yhteistyöverkostossa väkivaltatyön kentällä hieman erilaisen kuvan kuin eri viranomaisten yksilöhaastattelut.

Tutkimustekstejä tulee kirjoittaa niin, että yksittäinen tutkittava ei ole siitä tunnistettavissa (Kuula 2006, 64). Ryhmähaastatteluun osallistuneiden henkilöllisyys olisi helposti selvitettävissä, joten en tarkemmin erittele keitä viranomaisia haastatteluun osallistui. Ryhmähaastattelut ovat minulla muistiinpanoteksteinä, ei litteroituna. Ryhmähaastatteluun liittyviin lainauksiin viitataan vain ryhmähaastattelulla, en viranomaistaholla.

Sekä ryhmähaastattelu että yksilöhaastattelut on toteutettu teemahaastattelulla. Teemahaastattelu on suhteellisen avoin haastattelu, jossa kaikki ennalta mietityt aiheet ja teemat käydään läpi, mutta

kysymysten järjestys ja laajuus saattavat vaihdella haastattelujen kesken (Eskola & Suoranta 2000, 86, 78). Yksilöhaastattelujen kohdalla pyrin etenemään haastattelurungon (ks. liite 1) mukaisessa järjestyksessä, mutta joihinkin kysymyksiin sain vastaukset muun keskustelun yhteydessä, joten kaikkia kysymyksiä ei ollut järkevää esittää. Jokaiseen haastatteluun vaikutti myös viranomaistaho. Tyypillistä onkin, että asiantuntijahaastatteluissa muokataan haastattelukysymyksiä sen mukaan, ketä haastatellaan (Alastalo & Åkerman 2010, 378). Eri viranomaisten työtehtävät ja toimenkuva saattavat olla hyvinkin erilaisia, joten sama kysymys ei välttämättä sovi kaikille. Toisaalta eri viranomaisten käsitykset toistensa työnkuvasta on tärkeä seikka moniammatillisessa verkostoyhteistyössä, kuten haastatteluista käy ilmi. (Leander 2014, 34.) Vaikka teemahaastattelut saattoivatkin olla eri viranomaisten kohdalla hyvin erilaisia, jokainen viranomainen on ollut tutkimuksen kannalta yhtä tärkeä. Tutkittavien tasapuolinen kohtelu onkin yksi tutkimuseettinen piirre (Butler 2002, 245).

Yksilöhaastatteluiden ja ryhmähaastattelun yhdistäminen samassa tutkimuksessa ei ole kovin yleistä. Ryhmähaastattelut poikkeavat yksilöhaastatteluista aineistona siinä määrin, ettei niiden analyysia voida perustaa täysin samanlaisille oletuksille kuin yksilöhaastattelututkimusta. Ryhmähaastattelujen ja yksilöhaastattelujen käyttö on jotakin enemmän kuin kahden rinnakkaisen aineiston analyysia. Yksilö- ja ryhmähaastattelut tuottavat erilaista aineistoa ennen kaikkea erilaisten vuorovaikutuskontekstiensa vuoksi. Yksilöhaastattelut keskittyvät yleensä haastateltavien henkilökohtaisiin käsityksiin ja mielipiteisiin haastattelun teemoista, ja haastattelijan asema vuorovaikutuksen ohjaajana on keskeinen. Ryhmähaastattelussa haastateltavat puolestaan joutuvat muodostamaan kollektiivisesti jaetun ymmärryksen yksilöllisistä kokemuksista, käsityksistä ja uskomuksista, mikä edellyttää erilaisten mielipiteiden vertailua ja eroavaisuuksista käytävää neuvottelua. Ryhmähaastattelussa vuorovaikutus rakentuu suurelta osin haastateltavien väliselle vuorovaikutukselle haastattelijalle annettujen vastausten sijaan. Kahden eri haastattelutyypin analyysi antaa uusia näkökulmia erityisesti siksi, että yksilö- ja ryhmähaastattelu edustavat erilaisia vuorovaikutuksen konteksteja. Ryhmä- ja yksilöhaastattelut onkin hyvä nähdä toistensa peilauspintoina, joiden avulla tutkija havaitsee ja ymmärtää uusia piirteitä molemmista aineistoistaan eikä vain suoraviivaisesti vertaile niitä. (Pietilä 2010.)

4.3 Aineiston teemoittelu ja sisällönanalyysi

Haastatteluissa haastateltavilta ei ole kysytty sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän asemasta ja roolista, vaan puhetta sosiaalityön eri positioista ja rooleista olen tarkastellut muita asioita käsittelevästä haastattelupuheesta. Olen järjestänyt aineistoani teemoittelun avulla. Tematisointi onkin usein ensimmäinen lähestymistapa aineistoon, jolloin aineistosta voidaan nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Teemoittelun avulla on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. Tällä tavoin tekstistä voidaan poimia haastattelujen keskeiset aihealueet ja erotella niistä tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. (Eskola & Suoranta 2003, 174.) Vaikka haastatteluja ei olekaan kerätty tätä tutkimusta varten, ovat ne osoittautuneet erittäin informatiivisiksi myös tämän tutkimuksen tutkimustehtävän kannalta

Teemoittelu on ollut minulle siis tapa lukea ja järjestää aineistoa sen analysointia varten. Koen, että teemoittelun avulla järjestettyä aineistoa on helppo käsitellä ja se palvelee parhaiten oman tutkimukseni tarkoitusta. Teemoittelun avulla pyrin etsimään haastateltavien esille tuomia teemoja, jotka kuvaavat sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän asemaa ja roolia väkivaltatyön kontekstissa. Analyysimetodinä olen käyttänyt teemoittelevaa aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka on saanut vaikutteita myös diskursiivisesta kielentutkimuksesta, jossa kielen järjestymisen avulla opitaan ympäröivästä yhteiskunnasta ja kulttuurista, ajasta ja paikasta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13).

Aineiston teemoittelu on aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Teemoitteluni on selkeästi aineistolähtöistä, sillä aineiston teemoittelussa nousseet teemat ovat eri teemoja kuin haastattelun teemat. Aineiston käsittelyvaiheessa olen jakanut aineistosta nousseita teemoja ensin sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranomaisten puheesta nousseihin teemoihin, jonka jälkeen olen aineiston tarkalla lähiluvulla löytänyt sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän asemaa kuvaavaa puhetta.

Teemoittelun jälkeen niiden analysoinnissa olen käyttänyt menetelmänä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysia voidaan pitää perusanalyysimenetelmänä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysia voidaan pitää yksittäisen metodin lisäksi väljänä teoreettisena kehyksenä, jonka avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Se on tekstianalyysia, jolla

pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103; Hsieh & Shannon 2005, 1277.) Laadullinen sisällönanalyysi on yksi yleisimmistä tekstiaineistojen tutkimusmenetelmistä. Nämä tekstiaineistot voivat olla suullisia, kirjoitettuja tai elektronisia. (Hsieh & Shannon 2005, 1278.)

Hsiu-Fang Hsieh ja Sarah E. Shannon (2005) ovat tunnistaneeet kolme erilaista lähestymistapaa sisällönanalyysiin, joita he nimittävät perinteiseksi (conventional), ohjaavaksi (directed) ja tiivistetyksi (summative) sisällönanalyysiksi. Perinteisellä sisällönanalyysillä he tarkoittavat tutkimustapaa, jolla pyritään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä. Aineistosta esiin nostetut kategoriat saadaan aineiston analyysin aikana. Ohjaava sisällönanalyysi puolestaan ohjautuu strukturoidun prosessin mukaan teorian tai aikaisempien tutkimusten perusteella. Tiivistetty sisällönanalyysi lähtee liikkeelle luokittelemalla ja laskemalla aineiston tiettyjä sanoja tai sisältöjä tarkoituksena ymmärtää sanojen ja sisältöjen kontekstuaalista käyttöä. Tiivistetty sisällönanalyysi ei ole kuitenkaan pelkkää laskemista, vaan tarkoitus on löytää sanojen ja sisältöjen taustalla olevia merkityksiä. (Emt..) Tässä jaottelussa oma analyysini on lähinnä perinteistä sisällönanalyysia, jossa olen pyrkinyt kuvaamaan sosiaalityön positioita moniammatillisessa väkivaltatyössä.

Laadullisessa sisällönanalyysissä tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tavoitteena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä järjestetään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon niin, ettei sen sisältämä informaatio katoa. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tekeminen voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen: aineiston pelkistämiseen eli redusointiin, aineiston ryhmittelyyn eli klusterointiin ja kolmanneksi teoreettisten käsitteiden luomiseen eli abstrahointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-112.)

Oma tutkimukseni on aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Avainajatus on siinä, että analyysiyksiöt eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Myös aineiston hankinta, miten tutkittava ilmiö käsitteenä määritellään, on vapaata teoriasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95, 98.) Oma tutkimusaineistoni on kerätty väkivaltahankkeen kontekstissa eri tarkoitukseen kuin sitä käytetään nyt tässä tutkimuksessa. Aineistoa voi kuitenkin lukea ja tarkastella eri näkökulmista ilman, että mikään ennakko-oletus tai teoria olisi aineiston keruuvaiheessa ollut määrittävä tekijä. Tässä mielessä tutkimukseni on selkeästi

aineistolähtöistä, vaikka tutkijan kokemus ja aineiston käsittelyn aikana heränneet ajatukset voivatkin vaikuttaa tutkimuksen etenemiseen. Ajatellaan, että objektiivisia havaintoja ei olisi olemassa, vaan jo käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96).

4.5 Vaikutteita diskurssianalyttisestä perinteestä

Aineiston analyysi on saanut vaikutteita myös diskursiivisesta kielentutkimuksesta, sillä olen tutkinut sitä, millaisia positioita sosiaalityöntekijät itselleen ja millaisia muut viranomaiset heille tuottavat. Tämän olen tulkinnut kertovan siitä, millaisia rooleja sosiaalityölle rakentuu osana moniammatillista väkivaltatyön verkostoa.

Diskurssianalyysi on väljä teoreettinen ja metodologinen viitekehys, jossa voidaan käyttää hyvin monenlaisia tutkimusmetodeja ja -tekniikoita riippuen tutkimuksen tavoitteista, tehtävistä ja ongelmista. Yhteistä näille on kuitenkin kiinnostus teksteihin, joko kirjoitettuihin tai puhuttuihin. (Ilmonen 2007, 126.) Laajimmillaan diskurssianalyysillä tarkoitetaan kaikkea kielen sosiaalista ja kognitiivista tutkimusta. Siinä etsitään tekstin merkitysten sijasta sitä, miten merkityksiä tekstissä tuotetaan. (Eskola & Suoranta 2003, 193-194.) Diskurssitutkimuksessa peruslähtökohta liittyy laajempaan teoreettiseen viitekehukseen, jota nimitetään sosiaalisesti konstruktionismiksi, joka puolestaan on yleisnimi sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista tarkasteleville tutkimussuunnille. Diskurssitutkimuksen tehtävänä on tarkastella muun muassa sitä, miten erilaisia todellisuuksia ja tapahtumia merkityksellistetään, ilman että mikään tulkinta olisi oikeampi kuin muut. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12-13.)

Diskurssianalyysissä tarkastelun kohde ei niinkään ole yksikö vaan sosiaaliset käytännöt. Tällöin tarkastellaan yksilöiden kielen käyttöä eri tilanteissa ja niitä laajempia merkityssysteemejä, joita he toiminnassaan tuottavat. Oletuksella kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta tarkoitetaan sitä, että lausumat välittävät jotakin todellisuuden luonteesta, mutta samalla ne myös rakentavat tuota todellisuutta. Kielen käytön seurauksia tuottava luonne kohdistaa kiinnostuksen siis siihen, mitä kielen käyttäjä ilmaisuillaan kulloinkin tekee ja tulee tuottaneeksi. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2004, 37,

41-42.) Sosiaalityön asemaa tutkittaessa haastattelupuheesta voidaan nostaa esiin erilaisten ilmaisujen avulla sitä todellisuutta, mitä eri viranomaiset ovat puheellaan rakentaneet. Toisin sanoen viranomaiset omilla kuvauksillaan sosiaalityöntekijän asemasta moniammatillisessa väkivaltatyössä rakentavat ja uusintavat sitä todellisuutta, joka sosiaalityöntekijän asemaksi katsotaan.

Tutkimuksessani käytän position käsitettä. Positio eli asema kuvaa diskurssianalyysissä erilaisia toimijaulottuvuuksia. Position käsite sopii tilanteisiin, joissa analysoidaan toiminnan rajoituksia, mutta sitä käytetään myös kuvaamaan toimijan aseman vaihteluita samallakin toimijalla. Position käsitettä käytettäessä on oleellista huomata, että positiot eivät ole ennalta olemassa olevia valmiita paikkoja, vaan positiot tuotetaan aina sosiaalisissa käytännöissä. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2004, 37-40.) Position käsite korostaa merkityssysteemien valtaa määrittää ihmisille tietyt paikat (Jokinen & Juhila 1999, 68). Position käsitettä voidaan hyödyntää tässä tutkimuksessa, jossa tarkastelun kohteena on sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän asema väkivaltatyössä. Sen avulla voidaan tarkastella sosiaalityöntekijän asemaan liittyviä piirteitä, joita hän itse itselleen olettaa ja toisaalta mitä muut viranomaiset sosiaalityöntekijälle olettavat. Lisäksi position käsitteellä voidaan kuvata sosiaalityöntekijän aseman vaihteluita hänen omasta näkökulmastaan sekä muiden viranomaisten näkökulmasta.

Kokonaisuutena analyysiprosessini on siis edennyt aineiston tarkan lukemisen kautta teemoitteluun, jonka jälkeen olen lähtenyt tarkastelemaan aineistoa nousseiden teemojen sisällä. Raportissani haastattelusitaatit teemojen alla kuvaavat ja selittävät sitä prosessia, jonka perusteella olen analyysia tehnyt. Sisällönanalyysin ohella analyysi sisältää diskursiivista tapaa lukea aineistoa. Sosiaalityön asemaa moniammatillisessa väkivaltatyössä kuvaan erikseen sosiaalityöntekijän näkökulmasta ja muiden viranomaisten näkökulmasta. Lisäksi tarkastelen erikseen ryhmähaastattelussa muodostunutta, yhteisesti neuvoteltua kuvaa sosiaalityön asemasta viranomaisyhteistyössä Lasta lyömätön Satakunta -hankkeessa. Yhteenvedossa tuon molemmat näkökulmat yhteen ja tarkastelen niissä ilmeneviä samanlaisuuksia ja eroja.

Diskurssianalyttisen luennan tuloksena olen aineistosta löytänyt seuraavan jaottelun mukaisia sosiaalityön positioita. Positiot on eritelty sosiaalityöntekijöiden tuottamiksi, muiden viranomaisten tuottamiksi sekä ryhmähaastattelusta nousseiksi sosiaalityön asemaa kuvaamiksi positioiksi.

Sosiaalityöntekijöiden puheesta olen eritellyt seuraavanlaisia sosiaalityön asemaa kuvaavia positioita:

1. Sosiaalityöntekijät rakentavat itsestään kuvan tasavertaisena yhteistyökumppanina,
2. Sosiaalityöntekijät määrittelevät itsensä asioiden esille tuojina ja puheenottajina,
3. Sosiaalityöntekijät kokevat itsensä väkivallan määrittelijöinä ja
4. Sosiaalityöntekijät määrittelevät työtään väkivallan parissa suhteessa asiakkaisiin.

Muiden viranomaisten puheesta esiin nostettuja positioita ovat:

1. Sosiaalityöntekijän sijoittaminen ensisijaisesti lastensuojelun kentälle,
2. Sosiaalityöntekijän määrittely yhteistyökumppaniksi,
3. Sosiaalityöntekijän määrittely ensisijaiseksi toimijaksi lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa perheväkivallassa sekä
4. Sosiaalityöntekijän pitäminen asiantuntijana, jolta löytyy tieto lapsiin kohdistuvasta väkivallasta.

Ryhmähaastattelun tuottamat positiot ovat:

1. Yhteistyökumppanuuden positio
2. Puheeksi ottamisen positio
3. Väkivallan määrittelyn positio
4. Ensisijaisuuden vs. viranomaisten yhteismitallisuuden positio sekä
5. Asiantuntijuuden positio

Eettisten periaatteiden mukaisesti olen pyrkinyt toimimaan tutkimuksen raportoinnissa täsmällisesti ja kokonaisvaltaisesti ilman, että raportointi sisältää mitään ylimääräistä ja mitään unohtamatta. Kaikki aineistoon ja analyysiin mahdollisesti vaikuttavat oleelliset muuttujat ja olosuhteet, olen kertonut. Koen myös, että tutkimusmetodologisilla valinnoilla on tutkimuseettinen merkitys. Tutkijan tulee käyttää niitä tutkimusmenetelmiä, jotka ovat relevantteja juuri omalle tutkimukselle ja omalle ammattitaidolle. Tutkimuksessa käytetyn kielen tulee olla sujuvaa, ymmärrettävää ja paikkansapitävää. (Butler 2002, 246.)

5 SOSIAALITYÖN POSITIO SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN NÄKÖKULMASTA

5.1 Tasavertaisen ja vastuullisen yhteistyökumppanin positio

”No on se sillai tärkeit, et ei mikään lastensuojelu yksin pysty mitään tekemään, et eihän meil niin ku kunnallises lastensuojelus ni eihän meil o jotai keskusteluu ja meil on jotai kotikäyntei, me voidaan antaa taloudellist tukee perheel antaa, mut ei meil ol niin ku sellasta, ei me pystytä antamaa mitää semmosta terapiaa [...] me vaan ollaa se, joka tavallaan lasten puolest kattoo, että sitä asiaa rupee jossain taholla joku selvittämään, et tota se on todella tärkeitä ja ne yhteistyökumppanit o niin ko se a ja o...” (sostt1)

Aineistojen perusteella yksi yleisimmistä puhetavoista oli tasavertaisen ja vastuullisen yhteistyökumppanuuden position korostaminen. Yllä oleva haastatteluvastaus kysymykseen viranomaisten välisen yhteistyön merkityksestä väkivaltatilanteessa kuvaa hyvin juuri sosiaalityöntekijän näkemystä yhteistyön tärkeydestä. Sosiaalityöntekijät pitivät itseään yhtenä tasavertaisena yhteistyökumppanina muiden viranomaistahojen joukossa. Vaikka sosiaalityöntekijöillä on erityisasema poliisin ohella puuttua perheväkivaltaan ja muihin sosiaalisiin ongelmiin, kokevat he oman roolinsa tasavertaisena muiden yhteistyötahojen kanssa. Sosiaalityöntekijät kokevat, että kaikilla viranomaistahoilla, joiden kanssa he tekevät yhteistyötä, on jotakin annettavaa käsiteltävään asiaan. Jokainen viranomaistaho on sosiaalityöntekijän silmissä potentiaalinen yhteistyökumppani. Myös sosiaalityöntekijät tarvitsevat neuvoa muilta yhteistyökumppaneilta, esimerkiksi väkivaltaspesifeiltä toimijoilta kuten turvakodilta tai poliisilta. Tasavertaisen yhteiskumppanuuden position merkityksestä kertoo myös puhe siitä, että mikään viranomaistaho ei yksin pysty toimimaan kokonaisvaltaisesti asiakkaiden hyväksi.

” Se on äärettömän tärkeitä, ei se aut, et yks viranomaine tekee työnsä hyvin, vaan kyl kaikkien täytyy tehdä.” (sostt2)

Sosiaalityöntekijät tekevät aineiston perusteella paljon yhteistyötä eri viranomaisten kanssa. Tyypillisimpiä yhteistyötahoja ovat poliisi, erilaiset mielenterveystahot, sairaalat, päiväkodit, koulujen

kuraattorit ja opettajat sekä kolmannen sektorin toimijat kuten MLL. Puhuessaan monista eri yhteistyökumppaneista sosiaalityöntekijät korostavat tasavertaisen ja vastuullisen kumppanuuden positiota. Lisäksi Sosiaalityöntekijä ymmärtää oman rajallisuutensa ja pitää jokaista viranomaistahoa tärkeänä ja tarpeellisena.

Sosiaalityöntekijät kokevat yhteistyön osaksi jokapäiväistä työtä. Haastattelupuheessa tämä tulee esille sosiaalityöntekijöiden ottaessa asia puheeksi. Sosiaalityöntekijöiden työn yksi tärkeimmistä osa-alueista on juuri yhteistyön tekeminen: se on ikään kuin sisään rakennettu toimenkuvaan eikä ilman sitä työtä voisi edes tehdä. Toki osa sosiaalityöntekijöiden yhteistyötahoista on organisaation sisäisiä, eri työtä suorittavien työntekijöiden kanssa tehtävää työtä, jota ei mielletä edes varsinaiseksi yhteistyöksi tai verkostotyöksi, vaan sitä pidetään itsestään selvyytensä ja tehtävänkuvaan kuuluvana työnä. Yhteistyötä siis tehdään, mutta toisaalta sitä toivotaan myös olevan enemmän.

”Paljon yhteistyötä näissä pahoinpitelyjutuissa [...], mut et kyl siin varmaa mun mielest vähä parantamisenki varaa voi ol.” (sostt2)

”Tehdään yhteistyötä, mut kyl mää toivoisin, et sitä vois tehdä vähä enemmänkin...” (sostt1)

Yhteistyö sosiaalityöntekijän ja muiden viranomaisten välillä tarkoittaa tietojen vaihtamista, yhteisiä suunnitelmia asioiden etenemisestä ja aikataulujen sopimisia. Sosiaalityöntekijän näkökulmasta onnistuneen yhteistyön mittareita ovat muun muassa joustava tiedonkulku, toisten viranomaisten työn tuntemus ja positiivinen suhtautuminen yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Etenkin lastensuojelutarpeen selvittelyvaiheessa yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsen tietoja on pyydettävä muilta viranomaisilta. Sosiaalityöntekijä määrittelee toimivan yhteistyön myös asiakkaiden näkökulmasta, jolloin viranomaisten välinen toimiva ja saumaton yhteistyö nähdään lasten ja perheen etuna. Se, että sosiaalityöntekijät kertovat työssään tarvitsevänsä muiden viranomaisten tietoja, rakentaa heille tasavertaisen ja vastuullisen yhteistyökumppanin positiota. Sosiaalityöntekijät eivät koe voivansa tehdä väkivaltatyötä yksin.

”... Tietysti väkivaltatilanne on sama, mut se näyttäytyy ain vähä eri taval, et mistä niin ku mistä työpaikan kantista sitä katsoo...” (sostt2)

Yhteistyökumppanuuteen liittyy sekä huonoja kokemuksia että ajatuksia toimivasta yhteistyöstä. Lastensuojelun näkökulmasta viranomaisten välisessä yhteistyössä on tärkeää myös se, että tiedetään kuka on vastuussa tai pikemminkin päävastuussa lapsesta. Hyvään yhteistyökumppanuuteen sosiaalityöntekijät liittävät muun muassa sen, että jokainen viranomainen tietää mitä toinen viranomainen tekee. Verkostotyössä olisi tärkeää sitoutua malliin, jossa jokaisella verkoston jäsenellä on oma tehtävänsä. Näin sosiaalityöntekijät rakentavat itselleen vastuullisen yhteistyökumppanin positiota.

”...sillon siin on ehkä vähemmän se vaara, että siit jää joku tärke juttu sit hoitamatta.” (sostt1)

Yhteistyön ongelmista sosiaalityöntekijät kuvaavat muun muassa sitä, että kaikki viranomaiset eivät välttämättä pidä ongelmia yhtä tärkeinä kuin sosiaalityöntekijät. Tämä on osa vastuullisen yhteistyökumppanin positiota. Väkivaltatyön osalta on tullut esille ongelman monimutkaisuus. Väkivaltaongelmien ratkominen vaatii useamman viranomaisen puuttumisen ja ongelmat perheessä voivat olla niin moninaisia, että eri viranomaisten asiantuntemus onkin tarpeellista. Yhteistyön tekemisen merkitys korostuu etenkin väkivaltatyössä, sillä autettavia, kuten uhri ja tekijä, on enemmän kuin yksi. Lisäksi lapset ovat vahvasti kiinni yhteiskunnan instituutioissa, päiväkodissa, koulussa, neuvolassa, joilla saattaa olla lapsen kannalta tärkeä rooli jatkossa. Jo pelkästään lääkärinhoitoa vaativat vammat edellyttävät hyviä yhteistyötaitoja eri viranomaisten välillä.

...”Ettei ihmiset tiedä mitä oikee ja vasen käsi tekee, että[...] Ettei jää niin ku sit kuitenkin sin mihinkää varrelle.[...] Ja sit huomataanki, et jaa juu, että tota asiaa ei oookkaa kukkaa hoitanu. (sostt 1)

”...Sit välil kohdal osuu joku sellanen viranomaine, joka ei esimerkiks niin kun nää sitä asiaa kovinkaan niin ku semmosen tärkeenä tai prioriteetti ykkösenä tai niin ko sil lastensuojeluviranomaisel aina niin ku semmone iso juttu, ni sit jollekki lääkäril tai poliisil se ei ehkä välttämäti oookaa si nii iso juttu ni sillo neon niit hankalii tilanteit ku pitää niin ku perustella ja tavallaa vähä niin ko nyypii sitä toist viranomaist siihe...” (sostt2)

Yhteistyön tekemiseen muiden viranomaisten kanssa liitetään myös asiakkaan osallisuus ja avoimuus asiakkaan ja viranomaisten välillä. Hyviin viranomaiskäytäntöihin kuuluu, että asiakkaalle kerrotaan

yhteistyöstä ja yhteydenotoista muihin viranomaisiin ja mahdollisista asiakirjapyyntöistä. Sosiaalityöntekijä määrittelee itsensä vastuulliseksi ja tasavertaiseksi yhteistyökumppaniksi myös asiakaslähtöisesti ja asiakkaiden kautta, sillä muun muassa erilaisissa verkostopalavereissa on läsnä asiakkaan kannalta merkitykselliset viranomaistahot asiakkaan suostumuksella.

5.2 Rohkean puheeksi ottajan positio

” No se on mun mielest se meidän tehtävä, et se asia otetaan niin ko esille ja siit puhutaan...”
(sostt1)

Sosiaalityöntekijät tuovat puheessaan esille sen, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu lastensuojelutarpeen selvittäminen, joka alkaa yleensä lastensuojeluilmoituksella. Aineiston perusteella sosiaalityöntekijät toivovat, että muut viranomaiset tekisivät lastensuojeluilmoituksia matalalla kynnyksellä, jos viranomaisella herää huoli lapsesta. Lastensuojelutarpeen selvittämisen yhteydessä sosiaalityöntekijät rajaavat pois ne lapset, jotka eivät tarvitse lastensuojelun asiakkuutta ja jäljelle jäävien kanssa aloitetaan työskentely. Lastensuojeluilmoitus ei siis tarkoita vielä lastensuojelun asiakkuutta ja tästä sosiaalityöntekijät haluaisivat muita viranomaisia muistuttaa.

Lastensuojelutarpeen arvioinnista keskustelu tuo esille sosiaalityöntekijän position rohkeana puheeksi ottajana. Kun muut viranomaiset sosiaalityöntekijän näkökulmasta arastelevat lastensuojeluilmoituksen tekemistä, sosiaalityöntekijä rakentaa itselleen asemaa rohkeana puheeksi ottajana, jonka tehtävänä on sanoa ääneen niitä asioita, joita muut eivät uskalla tai halua. Rohkea puheeksi ottajan positio tulee esille sosiaalityöntekijöiden haastatteluista moneen kertaan. Sosiaalityöntekijät eivät koe perheväkivallasta puhumista niin vaikeana asiana kuin muut viranomaiset, jotka ajattelevat, että perheen sisäisistä ja aroista asioista puhuminen vaikeuttaa yhteistyötä perheen kanssa. Sosiaalityöntekijöiden työhön kuuluu puuttua perheen sisäisiin asioihin kuten juuri perheväkivaltaan, ja tällaisten asioiden käsittely tapahtuu luonnollisella tavalla asiakastyössä. Toisaalta sosiaalityöntekijöillä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin ottaa asiat esille. Sosiaalityöntekijät katsovat, että heidän rooliinsa kuuluu kysyä asioita suoraan ja selvittää perheen tilannetta. Sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu kestää asiakkaiden kritiikki heidän elämään puutumisestaan, vaikka yhteistyö asiakkaiden kanssa voi tästä

vaikeutua. Haastattelujen mukaan muun muassa opettajat ja päiväkodin työntekijät eivät mielellään haluaisi tehdä lastensuojeluilmoitusta juuri yhteistyön hankaloitumisen vuoksi.

Rohkean puheeksi ottajan positiota tuotetaan myös lastensuojeluilmoitusten kuvaamisen yhteydessä. Sosiaalityöntekijät kertovat monissa kohtaa, kuinka toiselta viranomaiselta tullut lastensuojeluilmoitus laukaisee lastensuojelutarpeen selvitysprosessin. Lastensuojeluilmoitus on sosiaalityöntekijän työkalu, jonka avulla työ lastensuojelussa voidaan aloittaa. Lastensuojeluilmoitusta voidaan pitää sosiaalityössä keskeisenä käsitteenä ja välineenä myös väkivaltatyössä. Ilmoitus oikeuttaa sosiaalityöntekijän asian esille ottamista ja rohkean puheeksi ottajan position omaksumista asiakastilanteissa. Puheeksi ottamista määrittelee myös laki: sosiaalityöntekijät eivät voi olla tuomatta esille asioita, jotka jäävät heitä askarruttamaan.

”... On tullut poliisihälytys ja poliisi sit osaa ruveta siin toimii [...] Sitte saattaa tulla esimerkiks tota kun meille tulee lastensuojeluilmoitus...” (sostt1)

Sosiaalityöntekijän näkökulmasta yhteistyökumppaneista poliisilla on enemmän mahdollisuuksia toimia kuin heillä väkivalta-asioiden suhteen. Sosiaalityöntekijä ei koe omaksi roolikseen tutkia ja todistella väkivaltaa, vaan sosiaalityöntekijän tehtävä on puhua ja keskustella asiasta. Jälleen kerran sosiaalityöntekijä määrittelee itselleen rohkean puheeksi ottajan position.

”... Eihän se meidän tehtävä ei oo mitään niin ku tutkia ja sillä lail ja todistella, et kuka on ny syyllinen ja ni ei oo se tehtävä, et kylhän me sit jos me katotaan, että tilanne on se ni me ilmotetaan poliisille ja poliisi hoitaa sit sen homman, mut se, et jotta pystyttäis niin ku puhuu siit aiheesta ni kylhän siin sit pitää puhuu siit väkivallasta ja onk se sit mimmosta.” (sostt1)

Rohkean puheeksi ottajan positiota sosiaalityöntekijät määrittelevät sekä viranomaisverkostoissa että asiakassuhteissa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijältä vaaditaan avoimuutta asiakkaiden kanssa ja työntekijöiden on tuotava esille sosiaalityön toimintamalleja. Rohkean puheeksi ottajan asemaan kuuluu myös se, että erilaisista vaihtoehdoista on voitava puhua asiakkaille, jotta perhe ymmärtää, mihin sosiaalityöntekijä ja muut viranomaiset toiminnallaan tähtäävät. Lastensuojeluilmoituksen ja lastensuojelutarpeen selvittelyssä on otettava huomioon myös se, mihin erilaiset toimenpiteet voivat johtaa. Lastensuojelussa tilanteet ovat haastavia, jolloin on punnittava tarkkaan se, mikä toimintamalli

aiheuttaa lapselle vähiten vahinkoa. Perheelle tarjottavia lastensuojelun tukitoimia on useita eikä aina ole helppoa löytää sitä oikeaa työskentelytapaa perheen kanssa. Sosiaalityöntekijät tuovat esille myös sen tosiasian, että ketään ei voi pakottaa mihinkään ennen kuin tilanne kärjistyy niin pahaksi, että ainoaksi vaihtoehdoksi jää kiireellinen sijoitus tai huostaanotto. Sosiaalityöntekijät kokevat kuitenkin antoisana sen, että heillä on tarjota perheille erilaisia tukitoimia ja sen, että heillä on viranomaisverkostoja apunaan.

”Et oikeesti sosiaalityö on siitä niin ku rikasta, että voi tehdä sitten kaikkennäkösi erilaisii variaatioita sitte, ettei välttämät tartte, jos ei jos joku tilanne ei edellytä ni ei tartte aina mennä sitte saman kaavan mukaan.” (sostt1)

5.3 Väkivallan määrittelijän ja tunnistajan positio

Puheessaan sosiaalityöntekijät tuottavat itsestään roolia myös väkivallan määrittelijänä ja tunnistajana sekä rikosprosessiin viemisen porttina. Toisaalta ajatuksena on nollatoleranssi lapsiin kohdistuvissa pahoinpitelyissä, mutta toisaalta jokaisen tukistamisen tai läpsäisyn ilmoittaminen poliisille ei koeta oikeaksi toimintatavaksi. Vaikka sosiaalityöntekijät ovatkin nollatoleranssin kannalla lapsiin kohdistuvan väkivallan osalta, sosiaalityöntekijän ammattirooliin kuuluu katsoa asioita aina lapsen edun mukaisesti. Lapsen etu on elää perheessä, jossa ei ole väkivaltaa. Toisaalta vanhemman ehkä yksittäisen ylilyönnin vuoksi ei ole järkevää tehdä siitä isompaa asiaa, missä esimerkiksi rikosprosessi aiheuttaisi lapselle ja perheelle enemmän haittaa kuin hyötyä.

”...Ei niist mun mielest niist kaikist voi niin ko poliisil lähtee ilmottelee, kyl ne sit hukkuu siihe työhönsä. Mut se, et saar se ihmene ymmärtää.” (sostt1)

Asioiden selvittelyvaiheessa lapsiin kohdistuva väkivallan tunnistaminen vaatii myös kokonaistilanteen huomioimista. Sosiaalityöntekijöiden puheesta voi tulkita väkivallan tunnistamisen ja määrittelyn positiota, kun he kuvaavat sosiaalisten ongelmien esille tuloa ja auttamistyötään. Perheväkivalta tulee usein esiin jonkin toisen ongelman kautta. Perheen tilanne saattaa olla selvittelyn alla jokin toisen ongelman vuoksi, ja tällöin perheväkivalta saattaa tulla selvittelyn aikana esiin. Sosiaalityöntekijä toimii sosiaalisten tilanteiden ja ongelmien salapoliisina, jolloin koulutuksen ja työkokemuksen kautta

kehittynyt tieto-taito auttaa sosiaalityöntekijää ymmärtämään muun muassa ongelmien kasaantumista, jossa yksi ongelma johtaa helposti toiseen. Sosiaalityöntekijä käyttää sosiaalityön keinoja ja perehtyy perheen tilanteeseen.

”... Useimmite ku vähä pintaa raaputetaa ni sit siält niin ku löytyy.” (sostt2)

”... Vähä niin ko mutkan kautta tai muus yhteydessä.” (sostt1)

Yksi väkivallan määrittelyyn liittyvä väkivallan muoto on kuritusväkivalta, johon sosiaalityön arjessa kohdataan. Sosiaalityöntekijät pohtivat työssään, missä vaiheessa kasvatukseen kuuluvan kurittamisen raja ylittyy eli milloin kasvatuksellinen kurittaminen voidaan mieltää pahoinpitelyksi. Toisaalta tukistaminenkin on pahoinpitelyn lievää muotoa. Sosiaalityöntekijät kokevat kuitenkin omaksi roolikseen pohtia sitä, missä vaiheessa kuritusväkivaltaan tulisi puuttua rikosoikeudellisena ongelma poliisin toimesta ja milloin on hyödyllisempää puuttua kuritusväkivaltaan sosiaalityön keinon kuten ottamalla asia vanhempien kanssa esille keskustelemalla siitä. Lapsella on oikeus fyysiseen koskemattomuuteen ja tätä vasten peilaten sosiaalityöntekijöillä on matala kynnyks puuttua lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, vaikka työntekijät tiedostavatkin oman rajallisuutensa. Sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan koe pystyvänsä kitkemään pois kaikkea väkivaltaa. Kuitenkin kaikkiin heidän tietoonsa tuleviin väkivaltatapauksiin puuttumisen kynnyks on matala. Hyväksyttävää ei ole esimerkiksi se, että:

”... Käytetään kuritusmenetelmänä viel sitä, et annetaan vitsaa tai jollai mull tavalla fyysisesti rangaistaa...” (sostt1)

Lastensuojeluilmoitusten yhteydessä sosiaalityöntekijät joutuvat myös määrittelemään väkivaltaa, sen uhkaa ja laatua. Kun lastensuojeluun ilmoitus tulee, on työntekijöiden punnittava se, pitääkö ilmoituksen perusteella lähteä heti paikalle, onko kyseessä todellinen uhka lapselle. Sosiaalityöntekijä tiedostaa oman roolinsa väkivallan määrittelijänä, mutta myös sen, että muut viranomaiset tekevät samanlaisia määrittelyjä omassa työssään. Milloin kenenkin raja tai kynnyks ylittyy sen suhteen tehdäänkö asiasta lastensuojeluilmoitus, on hyvin henkilökohtainenkin asia.

"No me toimitaan sillä laillä kuin mihin tahansa lastensuojeluilmoitukseen, että tota ensin tietysti punnitaan se, että onko se semmonen asia, että jos joku vaikka nimettömänä ilmottaa, että voiko sen perustel niin kuin lähtee, et onko se niin kuin semmonen tosissas otettava juttu. (sostt1)

Väkivaltatilanteiden määrittelyyn ja siihen liittyvään selvittämisprosessiin liittyy myös sosiaalityön näkökulmasta erilaisia haasteita. Väkivaltatilanteet ovat voineet olla epäselviä ja osapuolten kertomukset saattavat olla erilaisia. Sosiaalityöntekijällä ei ole selkeitä todisteita siitä, että väkivaltaa olisi tapahtunut, mutta toisaalta asiaa ei voi jättää huomioimattakaan. Toisaalta lievän pahoinpitelyn kohdalla kukaan viranomainen ei voi olla varma tapahtumien todenperäisyydestä, jos todistajia ei ole tai tekijä ei myönnä tekoaan.

"...Nää on tosi hankalii, kun ei niin kuin tavallasi sitä todistusaineistoo, et millä vois ruveta suoraa syyttää, et ainoastaa sitä vaan keskustelemal, että onko tämmönen tapahtunut vai ei ja jos vanhemmat sen tynestään vaan kieltää ni eihän siinä oo mitään semmosii pakkokeinoi eikä muuta." (sostt1)

Samasta perheestä tulevien useimpien lastensuojeluilmoitusten kohdalla lastensuojelutarpeen selvittämisessä on myös merkitystä, sillä sosiaalityöntekijät kokevat sen olevan vahvistus olemassa olevasta ongelmasta. Lastensuojelutarpeen selvittämiseen velvoittaa kuitenkin myös laki, joka ohjaa ja määrittää vahvasti sosiaalityöntekijän työskentelyä.

"... Kui sitä vahinkoi voi sattua nii usein, mut että se, et joskus tuntuu, et pitäisi olla sielä kärpäsenä katossa ni sitte vois siltä puhua mitä on nähnyt, mut sellasia ei tietenkään nää." (sostt1)

5.4 Sosiaalisen auttajan positio

"... En missään nimessä niin kuin jätä sitä sikseen, vaan pyrin niin kuin järjestämään sille perheelle apua ja tukea niillä keinoilla, mitkä mulle sit kussakin paikkaan niin kuin on työvälineinä, mut et ennen kaikkea niin kuin et tartun siihen asiaan." (sostt2)

Sosiaalisen auttajan positio eroaa muista positioista selkeästi siinä mielessä, että sosiaalisen auttajan positiota sosiaalityöntekijät tuottavat puheessaan vain suhteessa asiakkaisiin. Muut positiot ovat rakentuneet pääasiassa suhteessa muihin viranomaisiin tai sekä viranomaisiin että asiakkaisiin.

Sosiaalityöntekijöiden puhe tuottaa selkeästi *sosiaalisen* auttajan positiota. Tällä tarkoitan sitä sosiaalisen asiantuntijuutta, jota sosiaalityöntekijöillä ajatellaan olevan. Sosiaalityöntekijä katsoo väkivaltatilannetta sosiaalisten linssien läpi. Poliisi näkee väkivallassa rikoksen, lääkäri henkeä uhkaavan toiminnan, perheneuvoja perheen vuorovaikutukseen liittyvän ongelman. Kyse on varmasti näistä kaikista, mutta sosiaalityöntekijät kuvaavat sitä, että kaiken tämän lisäksi heidän rooliinsa kuuluu nähdä väkivalta sosiaalisena ongelmana, johon on etsittävä kokonaisvaltainen ratkaisu.

Vaikka väkivaltaan tulee puuttua, ei se tarkoita ainoastaan sen esille nostamista tai rangaistuksien antamista, vaan lasta ja tämän koko perhettä halutaan auttaa. Auttamisen mallit vaihtelevat kuitenkin tilanteen mukaan ja joskus ainoa auttamisen keino on lapsen huostaanotto, jolloin päähuomio kiinnittyy lapsen etuun ja hänestä huolehtimiseen eikä varsinaisesti koko perheen auttamiseen. Sosiaalityöntekijät kuvaavat, että lastensuojelun on seurattava, miten asiat etenevät lasten kannalta. Perheen tulisi kulkea tietynlaisessa prosessissa, jossa lastensuojelu seuraa mukana. Sosiaalityöntekijät rakentavat itselleen sosiaalisen auttajan positiota huolehtiessaan asiakkaiden asioista pitkällä aikavälillä.

”Mut varmaan se on se ehkä se aste jotenki se, et kyl määki niin ko täs on mun työssän tullu semmosiis tilanteit vastaan, et mä joku ko on mul kertonu, et hän on antanut koivunoksasta lapselle niin ko vitsaa sillai ko ennen vanhaanki, ni en mä niit kaikkii oo poliisil ilmottanum vaan mä oon sit niin ko sen selvittänyt heil, että semonen ei vois toistuu. Et niin ku sillai jotenki en mä tiä se ei varmaan ole ihan oikein sekään, mut sit mä ajattelen, et ihmisen täytyy myöskin saada mahdollisuus niin ko korjata omaa käytöstäs, ymmärtää et se on väärin ja sitte muuttaa käytöstäs. Et jos ei hän sit muuta sitä käytöstä ni sit se on tietysti sit mun on pakko niin ku siihen puuttua. (sostt1)

Puuttuminen väkivaltaan on sosiaalityölle kuuluva tehtävä. Sosiaalityöntekijät näkevät väkivaltatyön eräänlaisena auttamistyönä, jolla he rakentavat itselleen väkivallan tunnistajan ja määrittelijän positiota. Väkivaltaan puututaan, mutta siitä ei haluta rangaista, jos kyse ei ole vakavasta väkivallasta. Yllä

olevasta haastattelusitaatista tulee ilmi sosiaalityön moninainen asema väkivaltatyössä ja se, kuinka sosiaalityöntekijät toimivat eri rooleissa useista positioista käsin samanaikaisesti. Yhteistyökumppanin positiota kuvataan sillä, että lievempää väkivaltaa ei ilmoiteta poliisille poliisin työtaakan vuoksi. Puheeksi ottajan positiosta kertoo sosiaalityöntekijän rooli ottaa asia puheeksi ja selvittää asiaa asiakkaan kanssa. Väkivallan määrittelijän positiota tuottaa juuri se, että asiaa ei ilmoiteta poliisille väkivallan lievyuden vuoksi. Sosiaalisen auttajan positiota kuvaa sosiaalityöntekijän puhe siitä, että asiakkaalle pitää antaa mahdollisuus korjata omaa käytöstään. Lievän väkivallan ilmoittaminen poliisille voisi olla haitallisempaa lapselle kuin pelkkä puheeksi otto. Sosiaalityöllä koetaan voivan auttaa ihmisiä ymmärtämään tilanne ja antamalla heille mahdollisuus muuttua. Myös väkivallan käyttäjä tarvitsee apua.

6 SOSIAALITYÖN POSITIO MUIDEN VIRANOMAISTEN NÄKÖKULMASTA

6.1 Lastensuojelu viimesijaisen puuttumisen positiona

”...Lastensuojelu on se vahvin yhteistyökumppani tällöisissä tilanteissa.” (Koulupsykologi)

Muiden haastateltujen viranomaisten haastattelupuheessa sosiaalityöntekijällä tarkoitetaan lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Vain harva haastateltava käytti sosiaalitoimi-sanaa kuvatessaan sosiaalityöntekijän kanssa tehtävää yhteistyötä. Myös sosiaalityöntekijä-sanan käyttö oli vähäisempää, vaan yleisemmin puhuttiin lastensuojelusta, jolla viitattiin lastensuojelussa työskentelevään sosiaalityöntekijään, jonka kanssa tehdään yhteistyötä lapsiin kohdistuvissa väkivaltatapauksissa ja kaikissa muissa lapsiin liittyvissä kysymyksissä.

Muiden viranomaisten puheessa sosiaalityön paikka asemoituu lähes yksinomaan lastensuojeluun. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän katsotaan olevan se viranomainen, joka puuttuu perheen asioihin. Muiden viranomaisten puheesta rakentuu selkeästi kuva lastensuojelun positiosta. Muun muassa poliisi kokee lastensuojelun olevan se taho, johon otetaan aina yhteyttä, vaikka pahoinpitely olisikin ollut lievä. Myös laki velvoittaa tekemään aina lastensuojeluilmoituksen. Viranomaisten mukaan lieväkin pahoinpitely merkitsee muita mahdollisia perheessä ilmeneviä ongelmia, joihin viranomaisten tulisi puuttua. Tällöin ajatellaan, että lastensuojeluilmoitus on se keino, jolla väkivaltaan ja muihin mahdollisiin ongelmiin voidaan puuttua.

”... Jos on sit lievempää ni sitä on tosiaan tähdenneetty, et se lastensuojeluilmoitus sit joka tapaukses, jos ei o pahoinpitelyasteel, mut, et on pahoinvointia perheessä ni sit tai semmost muuta mihin täytyis puuttua ei poliisin vaan sitte jonkun muun organisaation, niist tieto sit eteenpäin.” (poliisi1)

Muiden viranomaisten puheessa lastensuojeluilmoitukset nousivat päällimmäiseksi toimenpiteeksi lastensuojeluun päin. Kymmenen haastateltavaa neljästätoista toi esille useaan kertaan haastattelun

aikana lastensuojeluilmoituksen tekemisen. Lastensuojelulaki ohjaa muidenkin viranomaisten työtä ja haastatteluissa korostui ilmoitusvelvollisuus. Lastensuojelun viimesijaisuudesta kertoo sekin, että lastensuojeluilmoitusten tekeminen ei ole aina itsestään selvyyttä. Viranomaisten keskuudessa saatetaan ajatella, että perheen sisäisiin asioihin ei haluta puuttua, vaikka lapsiin kohdistuva väkivalta onkin selkeästi tuomittavaa.

Muut viranomaiset kokevat yhteydenoton lastensuojeluun ja lastensuojeluilmoituksen ennen kaikkea virkavelvollisuudeksi, vaikka lastensuojelu olisikin tärkeä yhteistyökumppani. Myös muut viranomaiset korostavat yhteistyössä ja virkavelvollisuuden täyttämässä suhdettaan asiakkaisiin. Vanhemmille on kerrottava, jos heidän lapsestaan tehdään lastensuojeluilmoitus. Usein viranomaiset haluavat säilyttää hyvät välit vanhempiin ja lastensuojeluilmoituksia tehdään vain harvoin. Haastattelupuheesta nousi esiin, ettei ilmoittamiskynnys ole kaikilla matala. Lastensuojeluilmoitus ja sitä kautta lastensuojelun interventio ja mahdollinen asiakkuus koetaan äärimmäisiksi keinoiksi puuttua perheen elämään, mikä tuottaa kuvaa lastensuojelun viimesijaisuuden positiosta. Tämän voi tulkita siten, että lastensuojelun asiakkuutta ja lastensuojelun väliintuloa perheen asioihin pidetään negatiivisena, jollain lailla hävettävänä asiana yhteiskunnassamme. Jos viranomaisetkin ajattelevat näin, kuvaa lastensuojelusta on vaikea muuttaa positiivisemmaksi kansalaistenkaan mielissä, mikä tekee lastensuojelun työstä haasteellista. Tämä entisestään korostaa lastensuojelun viimesijaisuuden positiota.

6.2 Tärkeän, mutta haastavan yhteistyökumppanin positio

*”... Lastensuojelu totta kai on kuvassa heti mukana [...] Se on meidän semmonen ykkös sanotaanko tämmönen viranomainen, jonka kans tehdään just näistä lasten asioissa yhteistyötä”
(poliisi1)*

Samoin kuin sosiaalityöntekijät itse, myös muut viranomaiset määrittivät sosiaalityöntekijälle tärkeän yhteistyökumppanin position. Yhteistyötä tehdään niin väkivaltatyössä kuin muissakin lapsiin ja nuoriin liittyvissä asioissa. Muut viranomaiset korostavat yhteistyötä lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa ja sitä pidetään tärkeänä. Eri viranomaiset tekevät toki paljon yhteistyötä muidenkin

viranomaistahojen kanssa, mutta usein lapsiin kohdistuvan perheväkivallan kohdalla pääyhteistyökumppani on lastensuojelun sosiaalityöntekijä, jonka kaikki haastateltavat mainitsivat haastatteluissaan.

Puhe sosiaalityöntekijän kanssa tehtävästä yhteistyöstä oli pääosin positiivista ja se koettiin onnistuneeksi. Kritiikkiä esitettiin muun muassa tiedonkulkuun ja avoimuuteen. Useat haastateltavat puhuivat siitä, että ilmoituksen jälkeen he eivät tiedä, miten asiat etenevät vai etenevätkö ollenkaan. Avoimuudella viitataan muun muassa lakeihin ja vaitiolovelvollisuuteen, joiden koetaan jarruttavan asioiden etenemistä. Salassapitosäädöksiin liittyy paljon epäselvyyksiä, sillä usein viranomaiset eivät tiedä tarkkaan lakien sisältöjä tai niiden soveltamista. Kriittiseen puheeseen vaikutti kuitenkin myös organisaatio. Viranomaiset, jotka ovat tekemisissä lapsen kanssa usein kuten päiväkotit tai terveydenhoitajat, kokivat tietämättömyytensä haittaavan työtä perheen kanssa. Esimerkiksi poliisit eivät puolestaan kokeneet niin suureksi ongelmaksi sitä, etteivät tiedä miten lastensuojeluilmoituksen jälkeen perheessä tapahtui, koska eivät ole perheen kanssa tekemisissä.

"No se o ainaki negatiivist, et sit ku me tehdään lastensuojeluilmoitus, ni sen jälkeen me ei sit tiedetä, miten sit jatkuu ja et mitä he sit tekee siäl perheis. Ja et me ollaa sit niin ku jo jäädää niin ku pis siit, et me ollaa niin ku toivottu sitä yhteistyötä lastensuojelun kans sit, et meijät kutsuttais kansa sitte ku heil on ollu semmonen periaate aina tai he niin ku sano, et ku me tehdään viranomainen tekee lastensuojeluilmoituksen ni sit kutsuttais ensmäisen tämmösee tapaamisee." (kouluteveydenhoitaja)

"... Kouluterveydenhoitajan olis sit hyvä tietää, et mitä siäl perhees sit tehdään ja asian tiimoilta ja kumminki me sit tääl ollaa näitte lasten kanssa." (kouluterveydenhoitaja)

"No mä ainakin toi olisi mukava tietää miten lastensuojelu toimii siis, että kun täältä menee meiltä esimerkiks ilmoitus sosiaalitoimeen, lastensuojeluun, niin se jää siihen, me emme saa siitä muuta tietoa kuin se, että se otetaan käsittelyyn siellä ja sen jälkeen kulussa ei tiedetä, että onko aloitettu jotain toimenpiteitä, onko se johtanut johonki se ilmoitus, että olis mukava tietää, että onko se niin ku aktiivinen se asia edelleen taikka jotain, että tapahtuuko sille jotain?" (rehtori)

*”Mut nää o niit asioita, joita pidetään sitte salassa, et ne ei kuulu meille.”
(lastentarhanopettaja)*

Sosiaalipäivystys nousi usein esille muiden viranomaisten haastatteluissa tuottaen positiota sosiaalityöntekijästä tärkeänä yhteistyökumppanina. Keskustelu ja mielipiteet sosiaalipäivystyksestä olivat hyvin positiivisia. Sosiaalipäivystyksen työskentely lähellä muita päivystäviä viranomaisia kuten poliisia ja sairaankuljetusta koettiin tärkeäksi osaksi niin väkivaltatyön verkostossa kuin muissakin työtehtävissä. Se, että asiat voidaan hoitaa esimerkiksi heti viikonlopun aikana, eikä vasta maanantaiaamuna, koettiin sekä viranomaisten yhteistyön kannalta että erityisesti asiakkaiden kannalta toimivaksi ja välttämättömäksi rakenteeksi. Sosiaalipäivystys on etenkin poliisille tärkeä yhteistyökumppani.

”... Aivan erinomaisesti pelaa minun mielestäni tää sosiaalipäivystys täälä ja jos meil o etukätee tiaros, et o lapsiperhe ni mehän hyvin usein ni otetaa jos se vaa on mahdollista ni tää sosiaalityöntekijä mukaa ja tota ja yleensä sitte tilanteest riippuen ni he voi tulla heti poliisipartion perässä sinne tai he voi odottaa ulkopuolella autossa ja tulla myöhemmin sinne...” (poliisi2)

Sosiaalipäivystys nähdään poliisien silmissä myös siinä mielessä tärkeänä, että poliisi voi luovuttaa sosiaalipäivystykselle työtehtäviä, jotka eivät vaadi poliisin läsnäoloa. Poliisit kuitenkin varmistavat aina tilanteen, jotta sosiaalipäivystäjän on turvallista työskennellä. Kritiikki sosiaalipäivystyksestä oli lähinnä toivomuspuhetta siitä, että poliisit kokivat tarpeen ympärivuorokautiselle sosiaalipäivystykselle. Poliisien puheesta voidaan tulkita sosiaalipäivystyksen saavan tärkeän yhteistyökumppanin position lisäksi jopa työkollega position.

”No positiivista on joka tapaukses tää tulee ny ihan päällimmäisen miäleen tää mejän sosiaalipäivystys. Se on helpottanu siis poliisin tehtävien hoitoa ja se on myöskin tätä niitten tehtävien työsidonnaisuutta ni vähentäny, koska me voidaan ikään kuin siirtää se asia niille, joille se kuuluu eli sosiaalitoimelle tämmönen joku lapsikeissi esimerkiks. Et taas me saadaan se hälytyspartio sitte vapaaks hoitaa niit kiireellisii hälytyksii- [...]...Se oli ennen miinus, et sosiaalipäivystyksel oli se sosiaalipäivystäjil oli vaan se kova työaika, mut nyt he vastaa ympäri

vuorokauden tota puhelimeen. Toki virka-aikana he ei vastaa siihen päivystyspuhelimeen, koska silloin se pitäis men tualt lastenhuallon kautta ni ehkä se olis esmmonen miinus, et pitäis olla täällä sosiaalitoimella se ko nää päivystäjät tekee täällä arki-iltaa ja sit viikonloppuyötä ja viikonloppupäiviäkin ni tota se olis vielä ko se arki virka-aika saatas siihen ni oli sain se sama numero mistä aina saadaan kiinni.” (poliisi2)

Tärkeän, mutta haastavan yhteistyökumppanin position merkitys vaihtelee myös rakenteiden näkökulmasta. Joissakin kunnissa terveystoimi ja sosiaalitoimi ovat yhdistyneet, joka on saattanut helpottaa yhteistyön tekemistä, mutta ei välttämättä. Toimivan yhteistyön esteinä nähdään myös usein vaihtuvat lastensuojelun sosiaalityöntekijät, muodollisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden puute sekä resurssipula. Viranomaisten puhe yhteistyön tärkeydestä rakensi sosiaalityölle entisestään kuvaa yhteistyökumppanin positioista. Kaikissa viranomaistahoissa ajatellaan, ettei kukaan viranomainen pysty yksin tekemään väkivaltatyötä ja kaikkien apu on tarpeellista.

”... Ei kukaan viranomainen oikeen yksinään pysty tämmösii asioit selvittelemää [...] koulussa ni opettajat näkee viis päivää viikossa yleensä lapsen, ni hehän on niin ku tärkees asemas, mut et ei hekään sitte voi niin ku asioit sil taval eteenpäin viedä [...] mut et sit on viel muita työntekijöitä, jotka tulee sit lisäavuks siin kohtaa ja tekee sen oman osuutensa sitte.” (koulupsykologi)

6.3 Ensisijaisen ja vastuullisen toimijan positio

”...Mää aattelisin, että sosiaalitoimi on aina se, johonka ensimmäisenä otetaan täs tilanteessa yhteyttä...” (hammaslääkäri)

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa väkivallassa sosiaalityöntekijä paikantuu ensisijaisena ja vastuullisena viranomaistoimijana asioiden selvittämisessä. Muiden viranomaisten mukaan väkivallan katsotaan kuuluvan myös poliisille, mutta haastatellut viranomaiset olivat sitä mieltä, että ensin ilmoitetaan lastensuojeluun, joka tekee asiasta tutkintapyynnön poliisille. Ensisijaisen ja vastuullisen toimijan position perusteina viranomaiset pitävät myös sitä, että yleensä väkivalta tulee esille sosiaalihuollon tai lastensuojelun kautta, vaikka haastatteluiden mukaan väkivalta voi tulla esille muidenkin

viranomaistahojen työssä. Lasten ja nuorten asioiden katsotaan kuuluvan sosiaalityöntekijälle ja esimerkiksi poliisi kokee olevansa itse vain hätäratkaisu. Puheesta nousee esille se, kuinka lapsen edun mukaisesti on tärkeää, että asioita hoitaa se viranomainen, jolle asia kuuluu. Tällöin vältetään myös asiakkaiden turha pompottelu viranomaiselta toiselle.

*”... On se ilmoitusvelvollisuus, et sen jälkeenhän sehän siirtyy niin ku muille.”
(lastentarhanopettaja)*

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän ensisijaisen ja vastuullisen toimijan positiota rakentaa se, että lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen muiden viranomaisten kokevat tehneensä oman velvollisuutensa ja vastuu siirtyy pois ilmoituksen tekijältä lastensuojelulle. Tällöin katsotaan, että oma työ on tehty. Kun asiasta lastensuojeluun on ilmoitettu, työ jatkuu siellä. Sama tilanne on myös siinä vaiheessa, jos viranomainen epäilee perheväkivaltaa. Jos epäilyn johdosta tekee lastensuojeluilmoituksen, niin asiaa selvittää sen jälkeen joku muu kuin ilmoittaja. Haastatteluissa tuotettiin hyvin paljon lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuullisen toimijan positiota.

Haastattelupuheessaan muut viranomaiset kertovat yhteydenoton lastensuojeluun olevan keino turvata oma asema, mikä tuottaa sosiaalityölle ja lastensuojelun sosiaalityöntekijälle vastuullisen toimijan positiota. Muut viranomaiset kuvaavat sitä, että on selvintä ottaa yhteys lastensuojeluun, jottei asia jää hoitamatta. Lastensuojeluilmoituksen yhteydessä vastuu on siirtynyt toiselta viranomaiselta sosiaalityöntekijälle.

”Nii no mää luotan just, et sit ku tekee se ilmotukse ni näil lastensuojelul se selvitysvaihe, et heidän on pakko tehdä ne selvitykset siäl perheessä ni.” (kouluterveydenhoitaja)

”...Mun mielestä lastensuojelun toimenpiteet niin ratkasee sen sitten sen lapsen kohtalaon siinä. (Rehtori)

Toisaalta lastensuojelun katsotaan oleva viimeinen viranomaistaho, joka puuttuu perheen asioihin joskus kovillakin toimenpiteillä. Muut viranomaiset kokevat itse olevansa prosessin käynnistäjiä tehdessään lastensuojeluilmoituksen, mutta sosiaalityöntekijää pidetään lasten kannalta tärkeimpänä

viranomaisena. Ajatellaan, että lastensuojelulla on toimivalta ottaa lapset mahdollisesti pois kotoa ja viedä turvaan. Muut viranomaiset rakentavat näin ristiriitaisen roolin sosiaalityöntekijälle: yhtäältä sosiaalityöllä on ensisijainen ja vastuullinen asema lapsiin kohdistuvassa perheväkivallassa, mutta toisaalta lastensuojelun interventiota rakennetaan viimesijaisena toimenpiteenä lapsen ja perheen elämään.

”... Sanoo sen oikein viimäsen sanan sitte.” (lastentarhanopettaja)

Muut viranomaiset kokevat sosiaalityöntekijän olevan vastuussa hyvin monista lapsen ja hänen perheensä asioista. Jos lapsella on lastensuojelun asiakkuus, niin tällöin muut viranomaiset mieltävät sosiaalityöntekijän päävastuulliseksi viranomaiseksi kaikissa lapsen asioissa. Lastensuojeluilmoitus siirtää asioiden hoitamisen lastensuojeluun ja muut viranomaiset helposti kokevat, että lastensuojelun tehtäviin kuuluu kaikenlainen asioiden selvittely.

6.4 Sosiaalisen asiantuntijan positio

Muut viranomaiset määrittelevät sosiaalityöntekijän viranomaiseksi, joka on lähellä lasta, tekee mahdollisesti kotikäyntejä ja tuntee lapsen elämän. Tulkitsen tämän viranomaispuheen liittyvän sosiaalityöntekijän asemaan sosiaalisen asiantuntijana. Kuva sosiaalityöntekijästä rakentuu lapsen elämään ja hyvinvointiin kokonaisvaltaisesti hallitsevana viranomaisena, toisin kuin muilla viranomaisilla. Opettaja opettaa, lääkäri hoitaa sairauksia ja sosiaalityöntekijän on otettava nämä huomioon ja huolehdittava lisäksi kaikesta muusta.

”...Kyllä siinä nyt sitten tietysti tulee sitä turvaa lisää siihen lapsen arkeen kun siellä on sitten tulee sitten muita aikuisia tulee sosiaalityöntekijät kotiin ja näin käymään.” (rehtori)

Haastattelupuheesta nousi esiin myös se, kuinka sosiaalityöntekijää pidetään konsulttoijana, jolta kysytään tarvittaessa neuvoa ja ohjeistusta kuinka toimia silloin, kun viranomaiselle nousee huoli lapsesta niin väkivallan suhteen kuin yleisemmälläkin tasolla. Esimerkiksi poliisille sosiaalipäivystys on yhteistyökumppanin ohella myös taho, jolta voi kysyä neuvoa. Sosiaalipäivystyksellä saattaa olla

sellaista tietoa hälytyksen kohteista, joka vaikuttaa niin poliisin kuin sosiaalipäivystyksen päätöksiin ja toimenpiteisiin eri tilanteissa. Poliisin silmissä vaaraton tilanne saattaakin muuttua sosiaalipäivystyksen tietojen perusteella selkeästi vakavaksi tilanteeksi, johon on puututtava heti.

”... Se oli vähä niin ko siin rajatapauksena, et tota mulla, et ilmotanko mä siit vai ei ko mitää rikosilmoituksen tunnust ei ollu, mutta tua menin sit juttelemaa sosiaalitoimelle siitä päivästäjälle ja heillähän oli niin kovat taustatiedot siit perheestä jo, et se oli niin ko ihan viiminen niitti siihen, että siält seurravan päivänä ni haettii laps huostaa.” (poliisi2)

Eri viranomaistahot ottavat lastensuojelun sosiaalityöntekijään yhteyttä saadakseen näiltä ohjeita erilaisiin lapsen elämään liittyviin tilanteisiin. Nämä tilanteet voivat liittyä juurikin lapseen kohdistuvaan pahoinpitelyyn tai sen epäilyyn tai esimerkiksi vanhempien väliseen huoltoriitaan, joka hankaloittaa esimerkiksi päiväkodin tai koulun sekä vanhempien välistä yhteistyötä. Muiden viranomaisten haastattelupuheen mukaan sosiaalityöntekijällä koetaan olevan koulutuksen ja työkokemuksen kautta tietoa lapsiin ja nuoriin ja heidän perheisiinsä liittyvistä asioista ja muut viranomaiset mieltävät perheisiin liittyvät ongelmat sosiaalityöntekijän asiantuntijuudeksi.

” No täsä yhdes tapaukses just ni mä sit otin lastensuojeluun yhteyttä ja sielt tuli sitte ohjeet, ettei ilmoteta vanhemmille vielä, et he selvittää asiaa. (kouluterveydenhoitaja)

7 YHDESSÄ MÄÄRITELTY SOSIAALITYÖN POSITIO VÄKIVALTATYÖSSÄ

Ryhmähaastattelun sosiaalityöstä ja sosiaalityöntekijän rooleista tuottamat positiot rakentuvat eri kontekstissa kuin yksilöhaastatteluissa. Ryhmähaastatteluista on tunnistettavissa kuitenkin samanlaisia positioita kuin yksilöhaastatteluissa, vaikka ne rakentuvatkin erilaisten tekijöiden kautta. Tämä johtuu ensisijaisesti siitä, että ryhmähaastattelun tarkoituksena oli tuottaa kokonaiskuva Lasta lyömätön Satakunta -hankkeesta. Ryhmähaastatteluun osallistuneiden hankkeen ohjausryhmän jäsenten puhe kertoo enemmänkin hankkeesta kokonaisuudessaan kuin yksittäisen viranomaisten työstä. Haastattelupuheesta voidaan kuitenkin tulkita myös sosiaalityön positiota moniammatillisessa väkivaltatyössä, sillä sosiaalityö oli hankkeessa vahvasti edustettuna. Sosiaalityön asema moniammatillisessa väkivaltatyössä sulautuu osaksi muuta viranomaisten välistä yhteistyötä.

Sosiaalityö yhteistyökumppanina

Ryhmähaastattelun mukaan yhteistyö on lisääntynyt ja yhteydenpito on helpottunut hanketyön seurauksena. Ohjausryhmän jäsenten käsitykset ovat yleiskuva verkostotyön kehityksestä, eikä siten vastaa täysin yksilöhaastatteluista nousseita ajatuksia. Sosiaalityöntekijän rooli ei noussut ryhmähaastatteluissa erityisesti esiin, vaan puheessa rakennettiin kuvaa oman ja muiden asiantuntijuuden hyödyntämisestä. Ohjausryhmä koki väkivallan muodostuneen aiheeksi, johon kaikki viranomaiset puuttuvat, ja jonka eteen kaikki yhdessä tekevät töitä. Ryhmähaastattelussa rakennettiin yhteistyökumppanuuden positiota kaikille viranomaisille yhteisesti.

”Puuttuminen joka taholta ja yhdessä tekeminen on lisääntynyt.” (ryhmähaastattelu)

Yhteistyön merkitystä sosiaalityön ja muiden viranomaisten välillä painotetaan vastuullisuudella ja asioihin puuttumisella. Yhteistyötä pidetään merkittävänä ja välttämättömänä, vaikka lastensuojelun väliintulo voikin johtaa esimerkiksi lapsen huostaanottoon. Yhteistyötä kuvataan myös yleisellä tasolla. Perheväkivalta on asia, johon kaikkien viranomaisten on puututtava ja puuttumisvelvollisuus koskee

kaikkia viranomaisorganisaatiosta riippumatta. Yhteistyön merkitys on tärkeä perheväkivallan yhteydessä ja moniammatillisen yhteistyön kohdalla on korostettu sitä, että kukaan viranomainen ei pysty yksin hoitamaan perheväkivaltatilanteita.

Yhteistyöstä kertoo myös väkivaltahankkeen toiminnan organisoiminen niin, että kaikki mahdolliset viranomaistahot otetaan joustavasti ja monipuolisesti mukaan verkoston toimintaan. Sosiaalityöstä oli mukana muun muassa sosiaalipäivystys. Tavoite laajan viranomaiskentän sujuvasta yhteistyöstä kertoo myös roolien merkityksestä ja siitä, kuinka tärkeänä muut viranomaiset pitävät sosiaalityöntekijää. Sosiaalityöntekijöiden sekä muiden viranomaisten puheesta nousi esiin myös yhteistyön parantuminen ja lisääntyminen hanketyön myötä. Lasta lyömätön Satakunta -hanke on lisännyt kaikkien viranomaistahojen tietämystä toistensa rooleista ja työnkuvasta lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa perheväkivallassa

Ohjausryhmä puhui ryhmäkeskustelussa moniammatillisesta tuesta, joka liittyy juuri yhteistyön tekemiseen ja yhteydenoton helpottumiseen. Hankkeessa toteutettu Internet-sivusto on viranomaisten työväline, joka auttaa myös yhteistyössä, sillä sivustolta löytyy niiden viranomaisten tiedot, joihin väkivalta-asioissa ollaan yhteydessä. Tulkitsen puheen moniammatillisesta tuesta ja yhteistyön paranemisesta puheeksi luottamuksen lisääntymisestä viranomaisten välillä, mitä voidaan pitää välttämättömänä viranomaisten välisessä yhteistyössä niin väkivaltatyössä kuin muidenkin asioiden hoidossa.

Sosiaalityöntekijä puheeksi ottajana

”Työntekijät ovat saaneet rohkeutta puuttua asioihin” (ryhmähaastattelu)

Ryhmähaastattelu rakensi kuvaa eri viranomaisten, myös sosiaalityöntekijöiden, rohkeudesta puuttua vaikeisiin asioihin. Rohkeuden katsottiin lisääntyneen kaikilla viranomaistahoilla, vaikka sosiaalityöntekijän rohkeudesta ottaa asia puheeksi oltiin yksimielisiä. Ohjausryhmä halusi tuoda esille hankkeen kokonaiskuvaa ja puheesta välittyi arvostus koko viranomaiskenttää kohtaan, eikä yhtä viranomaistahoa haluttu nostaa yli muiden. Rohkeaa puuttumista pidettiin tärkeänä taitona kaikkien

viranomaisten kohdalla, sillä väkivalta on osa kaikkien viranomaisten työtä. Hanketyön tuottama muutos viranomaisten toimintatavoissa tuottaa kuvaa puheeksi ottamisen positiosta, joka on yhteinen kaikille viranomaisille.

Sosiaalityöntekijä mukana väkivallan määrittelyssä

Kentällä tieto-taito lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on hankkeen myötä parantunut, niin sosiaalityöntekijöiden kuin muidenkin viranomaisten osalta. Ohjausryhmän mukaan lapsiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan eri tavalla, sen hyväksyttävyyks on kadonnut ja nollatoleranssin merkitys on kasvanut. Hankkeen alussa tehdyn kyselyn mukaan viranomaisten tieto-taito lapsiin kohdistuvan perheväkivallan osalta oli puutteellista ja tähän nähden hanketyö on ollut onnistunutta. Ryhmähaastattelun avulla voidaan rakentaa kuvaa kentän viranomaisverkostosta, jossa tieto on saavuttanut juuri ne henkilöt kuin kuuluukin, lasten asioita hoitavat viranomaiset. Tämän tulkitseen väkivallan määrittelyn positioksi.

Sosiaalityön ensisijaisuus vs. viranomaisten yhteismitallisuus

”Toimijoiden välillä vallitsee yhteismitallisuus. Tiedetään, että asiaan voi puuttua kuka viranomainen tahansa.” (Ryhmähaastattelu)

Hankkeen ohjausryhmän ryhmähaastattelun perusteella voidaan arvioida eri viranomaistoimijoiden roolia kokonaisuudessaan väkivaltahankkeessa, ei niinkään yhden yksittäisen ryhmän roolia. Hankkeen ohjausryhmä puhui toimijoiden yhteismitallisuudesta. Tästä samasta asiasta puhuivat myös haastatellut sosiaalityöntekijät. Yhteismitallisuudella ohjausryhmä tarkoitti sitä, että lapsiin ja nuoriin kohdistuviin perheväkivaltatapauksiin voi ja pitääkin puuttua kuka viranomainen tahansa. Ohjausryhmän puheessa korostettiin puuttumista joka taholta ja yhdessä tekemistä, joihin haluttiin liittää vielä yhteiskunnan yleinen mielipide. Hankkeella on haluttu herätellä yhteiskunnan tietoisuutta siitä, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan perheväkivaltaan voi puuttua kuka viranomaistaho tahansa.

Ryhmähaastattelussa ohjausryhmä määritteli lastensuojelun ja sosiaalipäivystyksen toimijuuden merkitystä. Lastensuojelun työtä korostamalla ohjaryhmä tuotti lastensuojelulle ensisijaisuuden positiota. Kuitenkin haastattelupuhe tuotti eri viranomaisten yhteismitallisuuden positiota, jota kuvattiin juuri sillä, että väkivalta kuuluu kaikille, se on osa jokaisen viranomaisten työtä. Vastakkainasettelu sosiaalityön ensisijaisesta roolista ja viranomaisten yhteismitallisuuden korostamisesta selittyy osittain ryhmähaastattelun ja hanketyön kontekstilla. Hankkeen kohderyhmänä on ollut kaikki viranomaiset, jolloin ohjausryhmä pyrkii rakentamaan hanketyön tuloksista kokonaiskuvaa. Jokainen ryhmähaastatteluun osallistunut ohjausryhmän jäsen on kuitenkin myös oman viranomaistahonsa edustaja ja orientoitunut katsomaan viranomaisyhteistyötä omasta näkökulmastaan.

Sosiaalityö osana jaettua asiantuntijuutta

Puhe asiantuntijuudesta rakensi kuvaa asiantuntijuuden positiosta, joka oli yhteistä kaikille viranomaisille. Ohjausryhmä painotti jokaisen viranomaisten omaa asiantuntijuutta, jokainen on asiantuntija omassa työssään ja sitä pitää käyttää myös moniammatillisen verkostotyön hyväksi. Lisäksi ohjausryhmän puheesta nousi selkeästi esiin muiden viranomaisten asiantuntijuuden hyödyntäminen.

Ohjausryhmän, Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen toimijan, näkökulmaa sosiaalityön asemasta lapsiin ja nuoriin kohdistuvan perheväkivaltatyössä on tarkasteltava eri tavalla kuin yksittäisten viranomaisten tuottama kuvaa. Viranomaisten työhön kuuluu paljon muutakin kuin perheväkivalta ja vaikka haastattelukysymyksillä on pyritty keskittymään viranomaisten väkivaltatyöhön, eivät viranomaiset voi sulkea muuta työtä kokonaan puheestaan pois. Väkivaltatapaukset eivät ole yleisimpiä aiheita viranomaisten omassa työssä eivätkä yhteistyössä. Ohjausryhmän haastattelupuhe sivuuttaa sosiaalityöntekijän erityisroolin lapsiin kohdistuvassa väkivaltatyössä. Sosiaalityöllä on tärkeä paikka viranomaisverkostossa, jota kyllä korostetaan, mutta hanketyön kannalta merkittävämpää on viranomaisten välisen yhteistyön paraneminen, yhteydenoton helppous ja yhteinen kieli puhuttaessa lapsiin kohdistuvasta perheväkivallasta. Olennaisena seikkana pidetään myös eri viranomaistahojen moniammatillista tukea, joka on lisääntynyt hanketyön aikana.

8 LOPUKSI

8.1 Sosiaalityön moninaiset positiot

Sosiaalityöntekijät pitävät itseään yhtenä lenkkinä väkivallan vähentämiseen tähtäävässä hanketyössä sekä verkostotyössä. Sosiaalityöntekijöiden puheesta tulee esiin se, että kukaan viranomainen ei yksin pysty väkivaltatyöhön. Moniammatillinen verkostotyö väkivaltaan puuttumisessa ja vähentämisessä edellyttää useamman viranomaisen välistä yhteistyötä ja oman työnsä hoitamista. Sosiaalityöntekijä on muiden viranomaisten rinnalla yhteismitallinen toimija, jokaisella viranomaisella on oikeus ja velvollisuus puuttua lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan perheväkivaltaan. Sekä ryhmä- että yksilöhaastatteluissa nousi esiin jokaisen viranomaistahon asiantuntijuuden hyödyntäminen. Tällainen asiantuntijuuden hyödyntäminen ja eri viranomaisten yhteismitallisuus on tyypillistä moniammatillisessa verkostoyhteistyössä, jota väkivaltatyössä tarvitaankin. Lapsiin kohdistuva väkivalta tarvitsee monenlaista ammattitaitoa ja tieto-taitoa, ja väkivaltaongelmien monimutkaisuus edellyttää moniammatillista verkostoyhteistyötä (mm. Nietola 2011, Strid 2004).

Muut viranomaiset pitävät sosiaalityöntekijää tärkeimpänä viranomaisena nimenomaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa perheväkivallassa. Toki väkivaltaan puuttuvana viranomaisena myös poliisin rooli muiden viranomaisten näkökulmasta on tärkeä, mutta aina kun puhe kääntyy lapsiin, tärkein viranomaistaho on juuri sosiaalityöntekijä ja nimenomaan lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Tätä asemointia perustellaan muun muassa sillä, että sosiaalityöntekijällä on valta puuttua perheen asioihin, ja ottaa lapsi tarvittaessa huostaan. Sosiaalityö ajatellaan siis olevan viimesijainen toimija muihin viranomaistahoihin nähden, ja lastensuojelun asiakkaat ovat käyneet läpi jo muita toimenpiteitä ja auttamisyrityksiä (Särkelä 2011). Sosiaalityön asema koetaan ensisijaiseksi lasten kohdalla. Yleisin mainittu yhteistyökumppani lapsiin ja nuoriin kohdistuvissa pahoinpitelyissä on lastensuojelun sosiaalityöntekijä, josta käytetään erilaisia termejä kuten sosiaalitoimi, sosiaalipuoli, pelkkä lastensuojelu, mutta jokaisella nimityksellä tarkoitetaan nimenomaan lastensuojelussa töissä olevaa sosiaalityöntekijää.

Verkostotyöhön osallistuminen tapahtuu oman työn kautta. Sosiaalityöntekijä tekee paljon yhteistyötä

eri viranomaistahojen kanssa kaikkiin lapsiin liittyvissä asioissa, kuten myös lapsiin kohdistuvissa väkivaltatapauksissa. Viranomaisrajojen yli tehtävää verkostotyötä pidetäänkin tehokkaimpana tapana työskennellä väkivallan ehkäisy- ja auttamistyössä. Verkostotyötä sosiaalityöntekijän työssä ovat erilaiset moniammatilliset verkostopalaverit, tietojen ja lausuntojen pyynnot ja muut lapsen elämään kuuluvien viranomaistahojen kanssa käytävät palaverit ja keskustelut. Yhteistyön merkitystä korostetaan, sillä sen avulla saadaan kokonaiskuva lapsen tilanteesta ja jokaisen viranomaistahon mielestä muilla viranomaisilla on arvokasta tietoa lapsesta, jolla voi olla merkitystä jatkotoimenpiteiden kannalta. Jokaisella lapsen elämässä olevalla viranomaisella on tärkeä rooli asioiden hoitamisessa.

Sosiaalityöntekijöiden yhteistyötahojen kenttä on laaja. Laaja kenttä käsittää myös muidenkin kuin väkivaltaan liittyvien asioiden hoitamisen. Sosiaalityöntekijät tekevät yhteistyötä päivittäin. Yhteistyökumppaneita ovat poliisi, perheneuvolat ja muut perheasioista vastaavat yksiköt, päiväkodit, koulut, sairaalat ja muut terveydenhuollon toimijat. Myös lasten vanhempien käyttämät viranomaistahot kuten mielenterveys- ja päihdepalvelut ovat sosiaalityöntekijän yhteistyökumppaneita. Lapsiin kohdistuvassa perheväkivallassa laajan yhteistyöverkoston tarvetta kuvaakin juuri institutionaalisen lapsuuden käsite, joka perustelee moniammatillisen yhteistyön tarpeen (Paavilainen & Pösö 2003, 48). Väkivaltaan liittyvissä tapauksissa yhteistyötahoja ovat pääasiassa poliisi ja terveydenhuollon viranomaiset.

Sosiaalityöntekijät kokevat oman roolinsa rajalliseksi siitä huolimatta että muut viranomaiset asettavat sosiaalityölle suuren painoarvon. Muut viranomaiset pitävät sosiaalityöntekijän työpanosta suurempana kuin sosiaalityöntekijä itse. Sosiaalityöntekijä puolestaan kokee olevansa tasa-arvoinen yhteistyökumppani ja kaikilla viranomaistahoilla on yhtä tärkeä rooli väkivaltaan puuttumisessa. Sosiaalityöntekijät odottavat muiden viranomaisten pitävän lapsiin kohdistuvaa perheväkivaltaa yhtä tärkeänä asiana kuin he itse pitävät, vaikka näin ei aina välttämättä ole. Moniammatillisessa verkostotyössä on siis myös omat ongelmansa ja viranomaiset saattavat olla erimielisiä siitä, kenelle väkivaltatyö kuuluu ja kuka ottaa siitä vastuun (Mehtola 2006, 95). Väkivaltatyössä on erittäin tärkeää, että eri toimijoilla on yhteinen asenne väkivaltaa kohtaan (Nietola 2011, 37).

Lapsiin ja nuoriin kohdistuva perheväkivalta ja väkivalta yleensä kuuluvat sosiaalityölle juuri

lapsuuden kautta, vaikka sosiaalityöntekijät eivät koekaan olevansa väkivaltaspesifeja toimijoita. Toisaalta sosiaalityöntekijät rakentavat itsestään kuvan väkivallan määrittelijänä, pohtiessaan väkivallan vakavuutta ja tapaa puuttua siihen. Lapsiin kohdistuva väkivalta on kuitenkin vaikeasti määriteltävissä kuten väkivalta yleensä. Sosiaalityöntekijän on myös käytettävä sosiaalisen asiantuntijuuttaan punnitessaan eri vaihtoehtojen merkitystä niin lapsen kuin koko perheenkin kannalta. Lasta on voitava auttaa osana perhettä, ei ainoastaan yksilönä (Oranen & Keränen 2006, 81). Tähän voidaan yhdistää myös ajatus sosiaalityön vertikaalisesta ja horisontaalisesta asiantuntijuudesta, jossa puheeksi oton avulla sosiaalityöntekijä neuvottelee yhdessä asiakkaan kanssa ja pyrkii kumppanuuden avulla löytämään lapsen ja hänen perheensä kanssa hyvän ratkaisun tilanteeseen. Toisaalta sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus käyttää vertikaalista asiantuntijuutta ja määritellä, miten tilanteessa edetään, jos väkivaltatilanne johtaa esimerkiksi huostaanottoon. (Juhila 2006, 84-85, 137-138.)

Puheeksi ottaminen onkin sosiaalityöntekijöiden oman näkemyksen mukaan yksi heidän tärkeimmistä tehtävistään. Väkivalta kuuluu poliisille rikosoikeudellisena ilmiönä ja terveydenhuollolle ja psykiatrialle väkivallan fyysisten ja psyykkisten haittojen korjaajana. Sosiaalityö asemoi itsensä pikemminkin näiden palveluiden piiriin ohjaajana ja erilaisten vaihtoehtoisten auttavien keinojen ja toimenpiteiden kartoittajana. Sosiaalityöntekijät eivät koe voivansa vaikuttaa niinkään väkivaltaan rikosoikeudellisena asiana tai he eivät koe voivansa olla terapeutteja tai lääkäreitä. Sosiaalityöntekijät kokevat heidän rooliinsa kuuluvan kuunnella lasta ja hänen perhettään ja auttaa heitä etsimään sopivat auttajatahot heidän ongelmiinsa. Tätä asiantuntijuutta nimitän juuri Satu Vainisen (2011) tavoin sosiaalisen asiantuntijuudeksi, jossa sosiaalityöntekijät tuovat moniammatilliseen yhteistyöhön oman näkökulmansa, sellaisen, jota muilla viranomaisilla ei ole. Lisäksi väkivalta tulee esiin usein muiden ongelmien yhteydessä sosiaalityön piirissä, mikä lisää sosiaalityöntekijän roolin merkitystä väkivaltatyössä.

Satu Vaininen (2011) on loppupäätelmissään luonut sosiaalityöntekijöille erilaisia ammatillisia identiteettejä, jotka kertovat sosiaalityön asemasta ja sosiaalityöntekijän rooleista moninaisissa työtehtävissä. Vainisen nimeämät hyvinvoinnin katalysaattorin identiteetti ja sosiaalisen resursoijan identiteetti vastaava yhdessä samaa kuin sosiaalityöntekijöiden tuottama sosiaalisen auttajan positio ja muiden viranomaisten tuottama sosiaalisen asiantuntijan positio. Näissä positioissa tulee selvimmin

esiin sosiaalityö auttamistyönä ja asiakkaan puolustajana sekä sosiaalityöhön liittyvän osaamisen edustajana moniammatillisessa väkivaltatyössä. Vainisen nimeämä erityisasiantuntijuuden identiteetti kuvaa puolestaan muiden viranomaisten rakentamia positioita sosiaalityöstä ensisijaisena ja vastuullisena toimijana sekä positiota lastensuojelun viimesijaisuudesta. Sosiaalityöllä ajatellaan olevan vastuu ensisijaisesti hoitaa lapsiin liittyvät väkivaltatapaukset, mutta toisaalta sosiaalityötä pidetään viimesijaisena vaihtoehtona, kun mitkään muut toimenpiteet eivät enää riitä auttamaan lasta.

Sosiaalityön ja sosiaalityöntekijöiden merkitys väkivallan vähentämistyössä verkostohankkeissa on merkittävä, sillä sosiaalityön osaamisalueeseen kuuluu juuri sosiaalisen huomioiminen ihmisten elämässä. Muut viranomaiset nostavat sosiaalityön merkityksen korkealle väkivaltatyössä, sillä poliisin ohella sosiaalityöntekijöillä on oikeus puuttua ihmisten elämään, joskus hyvinkin näkyvästi. Toisaalta sosiaalityön katsotaan kuuluvan ihmisten elämään hyvinvoinnin tuojana, sillä väkivallan ajatellaan olevan selkeä merkki siitä, että perhe ei voi hyvin ja heitä pitää ensisijaisesti auttaa. Sosiaalityön positioon kuuluukin hyvinvoinnin edistäminen (Rostila 2001, 9). Tämä hyvinvoinnin kartoittajan ja tuojan roolin sosiaalityöntekijät itselleen ottavatkin sosiaalisen auttajan positiona. Sosiaalityön asema ja sosiaalityöntekijän rooli ovat ihmisten elämään kokonaisuutena vaikuttavia tekijöitä, ja tämän vuoksi muiden viranomaisten näkemykset sosiaalityöntekijän roolista poikkeavatkin sosiaalityöntekijän itselleen antamasta roolista. Sosiaalityöntekijä pitää itseään yhtenä tasavertaisena toimijana muiden viranomaisten joukossa, kun taas muut viranomaiset ajattelevat, että sosiaalityöntekijän rooli on ensisijainen muihin viranomaisiin nähden. Tasavertaisen yhteiskumppanin positiota voidaan tarkastella myös Raija Lindqvistin (2005) tutkimustulosten valossa. Lindqvistin mukaan väkivaltatyö edellyttää sosiaalityön ydinosaamista, mutta siinä tarvitaan myös erikoistunutta osaamista sekä moniammatillista yhteistyötä. Väkivaltatyöhön tarvitaan syventävää koulutusta sekä konsultaatiota muilta viranomaistahoilta. (Emt.) Sosiaalityöntekijät toivovat vastuun jakautuvan tasaisesti kaikille viranomaistahoille, kun taas muut viranomaiset jättävät vastuun sosiaalityöntekijöille muun muassa lastensuojeluilmoitusten muodossa. Sosiaalityöntekijät toivovatkin lastensuojeluilmoitusta matalalla kynnyksellä, mutta toisaalta he luottavat muiden viranomaisten ammattitaitoon ja kokemukseen. Lastensuojeluilmoitus tehdään silloin, kun se koetaan tarpeelliseksi eikä asioita jäädä pohtimaan yksin tai porukalla esimerkiksi koulussa tai päiväkodissa.

Tutkimuksen tarkoituksena ei ole ollut vertailla ryhmä- ja yksilöhaastatteluita, vaan pohtia

haastattelutyypin kontekstisidonnaisuutta. Yksittäisten viranomaisten ja Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen ohjausryhmän rakentama kuva sosiaalityöstä on riippuvainen siitä kontekstista, josta sosiaalityön asemaa arvioidaan ja kuvataan. Yksittäiset viranomaiset määrittelevät sosiaalityöntekijän roolia suhteessa omiin kokemuksiinsa, oletuksiinsa ja ehkä myös toiveisiinsa. Jokaisella viranomaisella on kokemusta sosiaalityöntekijän kanssa työskentelystä ja yhteistyöstä, ja jokaisella on myös oma mielipiteensä siitä, miten yhteistyön pitäisi toimia ja miten eri viranomaiset toimivat. Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen ohjausryhmä on ryhmähaastattelussa pyrkinyt puolestaan rakentamaan yhteisesti jaettua kuvaa moniammatillisen verkostotyön toiminnasta ja sen onnistumisesta hanketyön kontekstissa. Ohjausryhmän intresseissä on ollut koota yhteen hanketta koko sen toimintaprosessin ajalta, jolloin yksittäisten viranomaistahojen ääni ei ole ollut esillä samalla tavalla kuin yksilöhaastatteluissa. Hankkeessa sosiaalitoimi on ollut merkittävä yhteistyökumppani ja sosiaalityöntekijöiden työ määrittellään ratkaisevaksi yhteistyöverkoston kannalta väkivaltatyössä. Hankkeessa muodostettua yhteistä linjaa väkivaltaa kohtaan ovat ensisijaisesti määritelleet poliisi ja sosiaalityöntekijä, joiden työpanos väkivaltatyössä on erityinen. Molemmista haastattelutyypeissä esiintyi samoja teemoja, mutta puhe sosiaalityön asemasta sulautui ryhmähaastattelussa rakennettuun kuvaan viranomaisten välisestä yhteistyöstä ja hankkeen toimintaan liittyvistä ulottuvuuksista, ei pelkästään sosiaalityöntekijän rooliin väkivaltatyössä.

Sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän asemat moniammatillisessa väkivaltatyössä määrittävät sosiaalityöntekijöiden itsensä kuvaamana neljän eri position kautta: tasavertaisen ja vastuullisen yhteistyökumppanin positio, rohkean puheeksi ottajan positio, väkivallan määrittelijän ja tunnistajan positio sekä sosiaalisen auttajan positio. Näiden positioiden kautta sosiaalityöntekijät rakentavat itselleen rooleja, jotka vaihtuvat eri tilanteissa ja määrittävät sosiaalityön asemaa. Sosiaalityöntekijät kokevat, että heillä on annettavaa väkivaltatyöhön, mutta toivovat sitoutumista myös muilta viranomaisilta. Muut viranomaiset puolestaan kuvaavat sosiaalityön asemaa seuraavien positioiden kautta: lastensuojelu viimesijaisen puuttumisen positio, tärkeän ja haastavan yhteistyökumppanin positio, ensisijaisen ja vastuullisen toimijan positio sekä sosiaalisen asiantuntijan positio. Positiot ovat toisiinsa nähden myös ristiriitaisia, toisaalta sosiaalityön odotetaan toimivan heti, mutta toisaalta lastensuojelun asiakkuutta pidetään viimesijaisena vaihtoehtona. Viranomaistahosta riippuen, lastensuojeluun otetaan yhteyttä erilaisella kynnyksellä.

Ristiriitaiset positiot vaikuttavat myös sosiaalityön toimintaedellytyksiin viranomaisverkostoissa. Myös sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranomaisten erilaiset näkemykset muokkaavat sosiaalityön toimintaedellytyksiä väkivaltatyön osalta. Sosiaalityöntekijöiden itsensä tuottamat positiot sosiaalityöstä antavat sosiaalityölle ja sosiaalityöntekijöille enemmän liikkumavaraa väkivaltatyössä. Tästä ovat hyvinä esimerkkeinä juuri väkivallan määrittelijän, rohkean puheeksi ottajan ja sosiaalisen auttajan positiot. Tasavertaisen yhteistyökumppani positio puolestaan tuottaa tietynlaista epävarmuutta, mitä tukee muiden viranomaisten rakentama tärkeän yhteistyökumppanin positio. Sosiaalityöntekijän ja muiden viranomaisten odotukset yhteistyöstä ovat ristiriitaiset, mikä ei paranna sosiaalityön toimintaedellytyksiä, vaan heikentää niitä positioiden ristiriitaisuudella.

Lastensuojelun ensisijaisuus ja viimesijaisuus akseli muokkaa sosiaalityölle asetettuja tavoitteita muiden viranomaisten näkökulmasta. Sosiaalityölle viimesijaisuus on ominaista esimerkiksi huostaanottojen muodossa ja muut viranomaiset toivat tämän selkeästi esille haastatteluissa. Toisaalta muut viranomaiset sekä sosiaalityöntekijät itse toivat esille sosiaalityön ensisijaisuutta, jota toisaalta toivotaan olevan enemmän. Sosiaalityön ensisijaisuudesta kertoo sosiaalityöntekijöiden toive lastensuojeluilmoitusten tekemistä matalla kynnyksellä, mikä saattaisi vähentää sosiaalityön viimesijaisuuden tarvetta joskus melko rajuinakin interventioina ihmisten elämään. Muiden viranomaisten rakentamat positiot muokkaavat sosiaalityön toimintaedellytyksiä toimia joko ensisijaisena tai viimesijaisena toimijana lasten ja heidän perheidensä arjessa.

8.2 Tulosten hyödyntäminen

Tutkimukseni yhtenä tavoitteena oli olla hyödyksi väkivaltatyötä tekeville viranomaisille. Nyt tulosten perusteella voidaan tehdä johtopäätöksiä, jotka voisivat hyödyttää eri viranomaistahoja niin väkivaltatyössä kuin yleisestikin viranomaisten välisessä verkostotyössä. Yhteistyökumppanuuden korostamista voidaan selkeästi pitää tärkeänä teemana verkostotyön toimimisen kannalta. Sosiaalityöntekijöiden toiveena on, että heitä pidettäisiin tasavertaisina yhteistyökumppaneina, kun taas muut viranomaiset kokevat sosiaalityöntekijät ensisijaiseksi toimijoiksi, joiden asiantuntijuus ja vastuullisuus poistavat muiden viranomaisten toimimisen tarpeellisuuden. Parannusehdotuksena jokaisen viranomaisten tulisi ajatella lasten olevan yhteisiä ja lasten asioiden kuuluvan yhtä lailla

jokaiselle toimijalle. Viranomaisten tulisi rohkeasti ottaa esille vaikeat asiat ja sosiaalityöntekijöiden toiveen mukaisesti tehdä lastensuojeluilmoitus matalalla kynnyksellä. Eri viranomaiset voisivat huomatessaan asettuvansa johonkin ennalta määrättyyn rooliin, pyrkiä refleктоimaan omaa työskentelyään ja ajatteluaan sekä toimimaan mahdollisesti eri tavalla.

Vastuunottoon liittyy läheisesti kokemukseni ja havaintojeni perusteella selkeä työnjako. Tämä tuli esille myös haastatteluissa. Vaikka lasten asiat ja perheväkivalta kuuluvat kaikille, on selkeällä työnjaolla suuri merkitys, jotta tiedetään kuka tekee mitäkin ja yksi taho on päävastuussa asiasta. Sosiaalityöntekijät kokivat raskaanakin roolinsa päävastuullisena toimijana väkivaltaverkostoissa, mutta toisaalta tämä tuo selkeyttä moniammatilliseen työskentelyyn, kun yksi toimija on päävastuussa lapsen asioista. Vaikka vastuu on pääasiassa sosiaalityöntekijällä, voi taakkaa pyrkiä keventämään yhteistyön keinoin. Suuret asiakasmäärät niin lastensuojelussa kuin muillakin toimijoilla lisää yhteistyön tarvetta entisestään.

Ennen kaikkea yhteistyö tulisi saada osaksi rakenteita, sisällyttää osaksi jokapäiväistä työtä. Eri ammattilaiset toimivat oman organisaationsa puitteissa, mutta mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhönsä kuitenkin on. Moniammatillinen verkostotyö on toivottavaa, mutta saattaa olla vaikeasti toteutettavissa muun muassa ajan ja työntekijöiden puutteen vuoksi. Yhteisistä asioista puhuminen ja yhdessä toimiminen on kuitenkin kaikkien viranomaisten mielestä positiivista ja sitä toivotaan enemmän. Organisaatioiden tulisi paremmin mahdollistaa erilaiset yhteistyömuodot ja moniammatilliset verkostot viranomaisten työssä, jotta yhteisten päämäärien tavoittelu tuntuisi mielekkäältä.

8.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Jokaista tutkimusta voidaan jatkaa uudella tutkimuksella, sillä jokainen tutkimus jättää aiheesta tai ilmiöstä aina uuden tutkimattoman näkökulman. Tutkimuksen antama kuva sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän asemasta ja roolista moniammatillisessa väkivaltatyössä on saanut vahvistusta omista kokemuksistani. Työssäni yliopiston arvointitutkimushankkeissa olen ollut mukana erilaisissa moniammatillisissa yhteistyötapaamisissa ja seminaareissa, joissa on tullut esille samoja asioita kuin

omassa tutkimuksessani.

Tämän tutkimuksen jatkoksi kiinnostukseni toimivaa moniammatillista verkostotyötä kohtaan on lisääntynyt. Haluaisin tutkia miten moniammatillisissa yhteistyötapaamisissa yhteistyötä tehdään, mikä tekee siitä hyvää ja mitä osallistujat siitä ajattelevat. Tutkimusotteena voisi käyttää osallistuvaa havainnointia sekä yksilö- että ryhmähaastatteluja. Tutkimuksen kontekstina voisi toimia joko edelleen väkivaltatyö, mutta myös muut lasten ja nuorten kannalta merkitykselliset moniammatilliset verkostot ja yhteistyökuviot kuten esimerkiksi koulun ja lastensuojelun yhteistyö. Jatkotutkimuksen tavoitteena olisi tuottaa edelleen tietoa moniammatillisen verkostotyön hyödyistä ja toimia myös yhteistyön kehittämisen välineenä.

8.4 Oman työn arviointi

Jokaisella tutkijalla on hyviä ja huonoja hetkiä, jolloin tutkimukseen kiinnittyy onnistuneita ja sitä heikentäviä elementtejä. Toisina päivinä tutkimuksen kirjoittaminen sujuu ilman ongelmia, työ edistyy ja voi olla tyytyväinen niin itseensä kuin tekemäänsä tutkimustyöhön. Toisina päivinä taas yhden virkkeen muodostaminen saattaa viedä paljon aikaa, eikä työ edisty ollenkaan. Oman työn arvioinnissa ei kuitenkaan ole kyse tästä, sillä kukaan muu ei voi nähdä sitä henkilökohtaista prosessia, jolla tutkimus on syntynyt. Tutkimusprosessi itsessään tulisi olla nähtävissä, kun tutkija avoimesti kirjoittaa muille sen, mitä on tehnyt missäkin tutkimuksensa vaiheessa.

Työni painopisteenä on ollut aineistolähtöinen analyysi, mikä on aiheuttanut sen, että pro gradu -tutkielman rajatussa tilassa aihepiirin aiemman tutkimuksen kuvaaminen ja teoreettinen reflektointi on jäänyt vähemmälle. Tärkeää on ollut kuitenkin tuoda esille ja avata teoreettista viitekehystä eri käsitteiden kuten väkivallan, asiantuntijuuden ja moniammatillisen verkostotyön näkökulmasta. Tutkimuksen konteksti on ollut paikallinen väkivaltahanke, jota olen halunnut työssäni korostaa.

Aineiston analyysi on tehty sisällönanalyysillä, joka on saanut vaikutteita diskurssianalyysistä. Sisällönanalyysillä olen halunnut kuvata aineistoa kokonaisvaltaisesti, mutta tiivistetysti. Diskursiivisen kielentutkimuksen hyväksi käyttäminen on kuitenkin tuonut sosiaalityön asemaan ja

sosiaalityöntekijöiden rooliin lisäarvoa merkitysten muodossa. Diskurssianalyysin avulla eri positioiden esille tulo kertoo yhteistyöhön vaikuttavista rakennelmista, jotka muokkaavat viranomaisten välistä verkostotyötä. Koen, että käyttämäni aineistot ja menetelmät ovat tehneet mahdolliseksi tuoda esille realistisen kuvan sosiaalityön asemasta moniammatillisessa väkivaltatyössä Satakunnan alueella.

Kirjallisuus

- Ahmas, Kristiina (2014) Norsunluutornin purkajat. Jaettu johtajuus ja kollektiivinen asiantuntijuus museossa. Vaasa: Vaasan yliopisto. Viitattu 6.12.2015 http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-579-4.pdf
- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria (2010) Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372–392.
- Auvinen, Lea (2002) Mitä on verkostotyö. Porin kaupungin henkilöstölehti Karhunpalvelus 3/2002, 7.
- Barnett, Ola & Miller-Perrin, Cindy L. & Perrin, Robin D. (2005) Family Violence across the Lifespan. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Butler, Ian (2002) A Code of Ethics for Social Work and Social Care Research. Critical Commentary. British Journal of Social Work Vol 32, 239-248.
- Drury-Hudson, Julie (1999) Decision making in Child Protection: The Use of Theoretical, Empirical and Procedural Knowledge by Novices and Experts and Implications for fieldwork Placement. The British Journal of Social Work, 29, 147-169.
- Eräsaari, Risto (2002) Avoimen asiantuntijuuden analytiikka. Teoksessa Ilkka Pirttilä ja Susan Eriksson (toim.) Asiantuntijoiden areena. Jyväskylä: Sophi, 21-38.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2003) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gottberg, Eva (2004) Lapsen juridiset oikeudet. Teoksessa Annlis Söderholm, Ritva Halila, Satu Kivipelto, Jussi Merstola ja Sirkku Niemi (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 40-56.
- Hearn, Jeff (1998) The Violences of Men: How Men Talk About and How Agenciens Respond to Men's Violence to Women. London: Sage.
- Helne, Tuula (2003) Sosiaalipolitiikka epävarmassa maailmassa. Teoksessa Tuula Helne, Raija Julkunen, Jouko Kananoja, Sini Laitinen-Kuikka, Tiina Silvasti ja Jussi Simpura (toim.) Sosiaalinen politiikka. Helsinki: WSOY, 17-37.
- Honkakoski, Arja (1995). Sosiaalialan toiminnan todellisuus, ammattitaito ja koulutus. Opetushallitus 1/1995. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Hsieh, Hsiu-Fang & Shannon, Sarah E. (2005) Three Approach to Qualitative Content Analysis. Qualitative Health Research, Vol 15 No 9, 1277-1288.

Huhtalo, Pekka & Kuhanen, Jarkko & Pyykkö, Eero (2003) Kotona turvassa. Katkaise väkivallan kierre. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy

Ilmonen, Kari (2007) Muuan diskurssianalyysi. Esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS- Kustannus, 126-141.

Isoherranen, Kaarina (2005) Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Isoherranen, Kaarina (2008) Yhteistyön uusi haaste – moniammatillinen yhteistyö. Teoksessa Kaarina Isoherranen, Leena Rekola ja Raija Nurminen (toim.) Enemmän Yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY, 26-48.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere, Vastapaino, 54-97.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2004) Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17-47.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Karvinen, Synnöve (1996) Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 34. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Karvinen-Niirikoski, Synnöve (2005) Sosiaalityön opetus, tutkimus ja kehittyvä asiantuntijuus. Teoksessa Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niirikoski, Marianna Nylund ja Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus, 73-96.

Keisala, Hertta (2006) Parisuhdeväkivalta moniammatillisen työn kohteena. Arviointitutkimus Espoon yhteistyöverkoston ja Lyömättömän Linja toiminnasta parisuhdeväkivallan lopettamiseksi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 68. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Keskinen Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampere University Press.

Kihlman, Eila (2005) Sirpaleista kokonaisuudeksi moniasiantuntijuuden avulla. Teoksessa Mikko Reijonen (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 93-117.

Krug, Etienne G., Dahlberg, Linda L., Mercy, James A., Zwi, Anthony B. & Lozano, Rafael (toim.) (2002) Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. Viitattu 21.10.2015 http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/6/9529608993_fin.pdf

Kuorilehto, Ritva (2014) Moniasiantuntijuus sosiaali- ja terveydenhuollon perhetyössä. Monitahoarviointi Q-metodologialla. Oulu: Oulun yliopisto.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Leander, Anu & Eskelinen, Ossi (2011) Yhteistyöverkosto lapsiin kohdistuvan perheväkivallan ehkäisytyössä. Satakunnan poliisilaitoksen Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen loppuarviointi. Tampereen yliopiston Porin yksikkö. Moniste.

Leander, Anu & Eskelinen, Ossi (2014) Yhteistyöverkosto lapsiin kohdistuvan perheväkivallan ehkäisytyössä, osa II. Tampereen yliopiston Porin yksikön julkaisuja 6.

Leander, Anu (2014) Vähemmän väkivaltaa – kokemuksia moniammatillisista viranomaisverkostoista väkivallan ehkäisy- ja vähentämistyössä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, Porin yksikkö.

Lindén, Mirja (1999) Terveystenhuollon sosiaalityö moniammatillisessa toimintaympäristössä. Helsinki: Stakes.

Lindqvist, Raija (2005) Perussosiaalityö ja parisuhdeväkivalta. Eteläsavolaisten sosiaalityöntekijöiden haastattelututkimus. Kuntouttavan sosiaalityön ammatillinen lisensiaatin tutkimus. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Viitattu 25.10.2015 ja 15.11.2015. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=09ca22a9-e120-4f89-9803-7c7f741ad829>

Linnosuo, Outi (1996) Tuottaako sosiaalityö pummeja vai oman elämänsä sankareita, seikkailijoita? Teoksessa Anna Metteri (toim.) Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Helsinki: Edita, 68-75.

Loseke, Donileen R. (2005) Through a Sociological Lens. The complexities of Family Violence. Teoksessa Donileen R. Loseke, Richard J. Gelles ja Mary M. Cavanaugh (toim.) Current Controversies on Family Violence. Thousands Oaks: Sage Publications, 35-47.

McKie, Linda (2005) Families, violence and social change. Maidenhead: Open University Press.

Mehtola, Sirkku (2006) Verkostot auttamisen tukena. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 93-103.

Niemelä, Pauli (2011) Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-Fomin (toim) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: Bookwell Oy, 13-43.

Niemi-Ilahti, Anita (2002) Verkostoparadigma ja implementaatiotutkimus. Hallinnon tutkimus 21 (3), 209–220.

Niemi-Kiesiläinen Johanna (2006) Lähisuhdeväkivallan raportointi ja lääkäriovelvollisuudet. Teoksessa Mirva Lohiniva-Kerkelä (toim.) Väkivalta: seuraamukset ja haavoittuvuus. Helsinki: Talentum, 445-461.

Nietola, Vuokko (2011) Väkivaltatyö asiantuntijayhteistyönä. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Notko, Marianne (2000) Väkiältä parisuhteessa ja perheessä. Jyväskylän yliopiston Perhetutkimusyksikön julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto Perhetutkimusyksikkö.

Oranen, Mikko (2004) Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Annli Söderholm, Ritva Halila, Satu Kivittie-Kallio, Jussi Mertsola ja Sirkku Niemi (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 128–152.

Oranen, Mikko & Keränen, Eija (2006) Lasten auttaminen. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 63-83.

Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003) Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Helsinki: WSOY.

Parviainen, Jaana (2006) Kollektiivinen tiedonrakentaminen asiantuntijatyössä. Teoksessa Jaana Parviainen (toim.) Kollektiivinen asiantuntijuus. Tampere: Tampere University Press.

Perttu, Sirkka (1999) Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tutkimus ammattityöntekijöiden toiminnasta ja työn kehittämistarpeesta 1998. Ensi- ja turvakotien liitto, julkaisu 19. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Pietilä, Ilkka (2010) Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 212–241.

Piispa, Minna (2004) Väkiältä ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely survey-tutkimuksessa. Helsinki: Tilastokeskus.

Pohjolainen, Auli (2004) Moniammatillisen työskentelyotteen perusteita etsimässä. Perheterapia 20 (2), 6-17.

Pönkkö, Maija-Leena & Tervonen-Rossi, Raili (2009) Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja nuoren kasvun tukemisessa. Teoksessa Anna-Liisa Lämsä (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 145-157.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokangas, Elina (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 235-255.

Ronkainen, Suvi (2008) Kenen ongelma väkiältä on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka, 73:4, 388-401.

Rostila, Ilmari (2001) Tavoitelähtöinen sosiaalityö: voimavarakeskeisen ongelmaratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rostila, Ilmari (2015) Professionaalisuus käytännöissä ja käytäntötutkimus. Luennot ja luentomonisteet 25.3.2015.

Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik (2005) Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sinko, Päivi (2004) Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet – Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Dissertations in Social Sciences and Business Studies 28. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Sousa, Liliana & Costa, Tania (2009) The multi-professional approach: front-line professionals' behaviours and interactions. *International Journal of Social Welfare*, vol 19, 444-454.

Spath, Robin (2003) Child Protection Professionals Identifying Domestic Violence Indicates: Implications for Social Work Education. *Journal of Social Work Education*, Vol. 39, No. 3, 497-518.

Strid, Outi (2004) Ennaltaehkäisy ja yhteistyö. Teoksessa Annlis Söderholm, Ritva Halila, Satu Kivitielä, Jussi Mertsola ja Sirkku Niemi (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 239–252.

Särkelä, Antti (2001) Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Vastapaino.

Taskinen Sirpa (toim.) (2003) Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Helsinki: Stakes.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vaininen Satu (2011) Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Virtanen, Päivi (1999) Verkostoista voimaa? Teoksessa Päivi Virtanen (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Helsinki: Kirjayhtymä, 33–46.

LIITE 1

LASTA LYÖMÄTÖN SATAKUNTA -HANKKEEN VIRANOMAISHAASTATTELUIJEN HAASTATTELUTEEMAT KEVÄT 2010

Haastateltavan taustatiedot:

Ammatti/koulutus

Työvuodet nykyisessä virassa

Työvuodet lasten ja nuorten parissa tehtävässä työssä

Sukupuoli

Ikä

Kunta

Perheväkivalta

Minkälaisia perheväkivaltatilanteita olet kohdannut työssäsi?

Jos et ole kohdannut yhtään perheväkivaltatapausta, niin osaisitko kuvitella, minkälaista se olisi?

Miten perheväkivalta tulee ilmi?

Millaisten asioiden perusteella ajattelet, että kyseessä on perheväkivaltatapaus?

Miten olet toiminut, kun olet kohdannut perheväkivaltaa?

Miten laaja yhteiskunnallinen ongelma perheväkivalta mielestäsi on?

Kuuluuko perheväkivalta missään tapauksissa sovittelun piiriin?

Viranomaisille annetut ohjeet

Onko teillä ohjeita perheväkivaltatilanteisiin?

Miten nykyisin menettelette kun kohtaatte tilanteen, jossa lapsi on joutunut perheväkivallan uhriksi?

Ovatko ohjeet lapseen kohdistuvan perhevallan osalta selkeät ja yksiselitteiset?

Ovatko ohjeet tiedossa kaikilla työpaikkasi työntekijöillä?

Ovatko ohjeet kirjalliset, annetaanko ne suullisesti, ovatko ne kenties työpaikkasi verkossa?

Perehdytetäänkö uudet työntekijät näihin ohjeisiin?

Kuinka tarkat ohjeet ovat, onko työntekijällä harkinnanvaraa?

Millaiset ohjeet ovat?

Yhteistyö eri viranomaisten välillä

Missä määrin teette yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa perheväkivaltatyössä organisaatiotasolla/työntekijätasolla?

Miten yhteistyö käytännössä tapahtuu? Kuvaile esimerkkitapausta.

Keiden viranomaisten kanssa teette useimmiten yhteistyötä? Keneen otat yhteyttä perheväkivaltatapausten tullessa ilmi?

Tiedätkö muiden yhteistyöviranomaisten menettelytavoista?

Miten yhteistyö on sujunut muiden viranomaisten kanssa?

Millaisia positiivisia ja negatiivisia kokemuksia sinulla on viranomaisten kanssa tehtävästä yhteistyöstä?

Ohjeiden ja yhteistyön merkitys lasten kannalta

Ovatko ohjeet mielestänne järkevät perheväkivallan uhriksi joutuneiden lasten kannalta? Miksi?

Millaisia seikkoja tulisi lasten kannalta ottaa huomioon ohjeissa? Miksi?

Mikä on mielestänne eri viranomaisten yhteistyön merkitys lasten kannalta? Miksi?

Mitä asioita yhteistyössä tulisi muuttaa, jotta se toimisi paremmin lasten eduksi? Miksi?

Tarve ja halu uudelle mallille

Tiedetäänkö uuden Lasta Lyömätön Satakunta – hankkeessa tehtävän mallin kehittelystä työpaikallasi?

Oletko keskustellut tästä työtoverien kanssa?

Mitä mieltä olette Lasta Lyömätön Satakunta – hankkeessa toteutettavan uuden mallin kehittelystä perheväkivaltatilanteisiin?

Vaikuttaako malli tarpeelliselta työntekijän/organisaation kannalta? Mitä hyötyä siitä voisi olla? Miksi?

Onko uudelle mallille käyttöä työntekijälle/organisaatiolle?

Mitä ongelmia tai vaikeuksia uudesta mallista voisi olla?

Ovatko työntekijät ja organisaatio halukkaita uuden mallin käyttöönottoon?

Miten uutta mallia aiotaan toteuttaa käytännössä?

Onko sinulla ideoita mallin kehittämiseksi?

Uudessa mallissa kaavailaan ns. nollatoleranssia lapsiin kohdistuvan perheväkivallan osalta. Miltä tämä sinusta kuulostaa?

LIITE 2

LASTA LYÖMÄTÖN SATAKUNTA -HANKKEEN OHJAUSRYHMÄN RYHMÄHAASTATTELUN TEEMOJA

Tampereen yliopisto
Porin yksikkö
Sosiaalitieteet

Lasta lyömätön Satakunta -jatkoraportointi (Eskelinen & Leander)

Ohjausryhmän ryhmähaastattelu 12.3.2013

Haastatteluteemoja:

- ohjausryhmän tehtävät ja tehtäväkuvan selvyys
- ohjausryhmän tarpeellisuus
- ohjausryhmän konkreettiset aikaansaannokset
- ohjausryhmän onnistuminen
- ohjausryhmän käsitys aktiivisuudesta
- mitä olisi pitänyt tehdä toisin
- ovatko Lasta lyömätön Satakunta -hankkeen tavoitteet tulleet tutuiksi kentällä ammattilaisten keskuudessa
- onko hanke kokonaisuudessaan tuonut tavoitteitansa riittävästi esille kentällä
- nettimalli: miten aktiivisesti nettimallia on käytetty (laskuri?)
- mikä hankkeen osalta onnistui parhaiten
- hankkeeseen liittyvät seminaarit: funktio ja onnistuminen
- verkostojen toimivuus: syntyikö hankkeen ansiosta ammattilaisten verkostoja; jos, niin millaisia
- ammattilaisten yhteistyön sujuminen lapsiin kohdistuvan perheväkivallan yhteydessä
- ennaltaehkäisevyys: kehittyikö hankkeen ansiosta
- viranomaisten (ammattilaisten) asenteet: tapahtuiko hankkeen vaikutuksesta muutoksia
- arvio lapsiin kohdistuvan perheväkivallan ilmoituskyvyn kehittymisestä
- huoltajat: onko tilanne muuttunut hankkeen vaikutuksesta huoltajien osalta--- tietävätkö huoltajat hankkeesta ja onko huoltajien tietoisuus lapsiin kohdistuvasta perheväkivallasta rikoksena lisääntynyt hankkeen ansiosta
- onko ajatuksia hankkeen jatkotoimista: millaisia ja miten niitä on aiottu toteuttaa